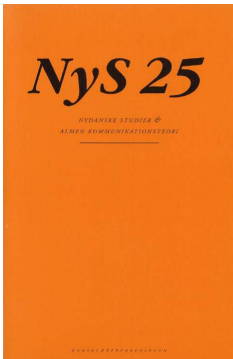

NyS

Titel:	Grundbegreber i nyere samtaleanalyse	
Forfatter:	Mie Femø Nielsen	
Kilde:	<i>NyS – Nydanske Sprogstudier</i> 25, 1999, s. 9-55	
Udgivet af:	NyS i samarbejde med Dansk Sprognævn	
URL:	www.nys.dk	

© NyS og artiklens forfatter

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre NyS-numre (NyS 1-36) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

GRUNDBEGREBER I NYERE SAMTALEANALYSE

AF MIE FEMØ NIELSEN

INDLEDNING

Et venskab består fortrinsvis af samtaler. Et parforhold består overvejende af samtaler. Der er ganske vist også sex og madlavning, men samtalerne dominerer. Hos de fleste, gætter jeg da på. En skilsmisse består af en mængde samtaler med varierende lydstyrke. Eller måske i et fravær af samtaler. Undervisning foregår i høj grad gennem samtaler. Samtaler er en væsentlig del af de fleste jobs. Nogle jobs består næsten udelukkende i at føre samtaler. Politikeres dag går med samtaler. Samfund er ikke alene opbygget af og omkring samtaler; samfund *er* samtaler. Derfor kan det med god ret hævdes, at hvis man vil vide noget om menneskers relationer og samfund, så må man studere deres samtaler. Og hvis man vil vide noget om organisationen af de samtaler, der konstituerer allehånde mellemmenneskelige forhold, så er der endnu en grund til at analysere samtaler.

Forskningstraditionen Conversation Analysis (CA)¹ har verden overvundet fodfæste som en væsentlig tilgang til analyse af talesprogsdata. Der eksisterer imidlertid ingen kortfattet indføring² til de væsentligste grundbegreber inden for metoden på dansk³, hvad jeg gerne vil forsøge at råde bod på med denne artikel, der især retter sig mod sprogstuderende på de indledende stadier af universitetsstudiet.

I det følgende vil jeg derfor gennemgå, hvad der kan betragtes som det grundlæggende inden for CA, nemlig en række mekanismer, begreber og termer som vil kunne give en baggrund for at se på samtaledata⁴. Der er imidlertid tale om så grundlæggende begreber, at mange siden den oprindelige definition er blevet udbygget og præciseret⁵, hvad jeg ikke i nærværdig grad har ladet få indflydelse på denne artikel. Formålet har været at introducere de allermest grundlæggende redskaber til at lave samtaleanalyse, ikke at lave en større oversigtsartikel. Måske fordi CA først sent har gjort sit indtog i Danmark, hersker der nogen forvirring mht., hvad CA

egentlig er, hvilke indsigter man kan nå ved at bedrive CA, samt værdien af dem. Så det vil jeg også forsøge at vise.

Som ved de fleste andre forskningstraditioner vil det være et livsprojekt at komme med en udførlig behandling bare af de grundlæggende begreber. Man vil fx inden for CA kunne se et helt ph.d.-projekt målrettet udelukkende mod at beskrive brugen og funktionen af en respons som 'mm' (Gardner 1995).

Jeg har valgt at disponere artiklen på følgende måde: Først introducerer jeg kort til CA's historie og måde at arbejde på. Herefter gennemgår jeg de grundlæggende turtagningsbegreber og -regler, hvorunder jeg opregner nogle grundlæggende træk ved turtagning. Derefter gennemgår jeg, hvordan samtaler er opbygget af sekvenser, hvorunder jeg kommer ind på præference-begrebet. Jeg siger da lidt mere om pauser, reparatur og overlap, og slutter af med en meget kort introduktion til turkonstruktion og modtagersignaler.

Undervejs gør jeg brug af forkortelser af nogle af begreberne, eftersom de kan have meget lange navne. Hver gang jeg første gang anvender en forkortelse, introducerer og forklarer jeg denne. Desuden er der til sidst i artiklen en lille liste over de anvendte forkortelser.

1 HISTORIE

En forudsætning for at kunne begynde at beskæftige sig systematisk med samtaler var, at der skulle opfindes en bare nogenlunde transportabel båndoptager, og det skete ikke før slutningen af 50'erne og begyndelsen af 60'erne. Da begyndte Harvey Sacks at lave optagelser. Siden udviklede Gail Jefferson et transskriptionssystem, som i dag bruges i forskellige modererede udgaver verden over. Sacks holdt forelæsninger i årene fra 1968 til 1972, først på UCLA og siden på UC's School of Social Science i Irvine. Han var selv bevidst om at være midt i at formulere en ny måde at arbejde på. Takket være båndoptagelser af samtlige hans forelæsninger, samt Gail Jeffersons store arbejde med at skrive dem ud, har visse af dem cirkuleret i CA-kredse og inspireret til videre arbejde. Siden den samlede udgivelse af stort set alle forelæsningerne i 1992 har de været tilgængelige for et større publikum (Sacks 1992). Selv døde Sacks i en trafikulykke i november 1975. I mange år har Schegloff og Jefferson været frontfigurer for en stadig større skare af elever og elevers elever. I dag har flere og flere CA-forskere lingvistisk baggrund.

I Danmark bedrives CA inden for MOVIN (micro analysis of verbal interaction), der er et dansk inter-universitært netværk og aktivitetsforum. Det er stablet på benene primært takket være docent Johannes Wagners energiske og kompetente indsats for at opbygge et forskningsmiljø omkring CA. Blandt andet har man hentet store internationale navne til Danmark som gæstprofessorer for at undervise specialestuderende, ph.d.-studerende og post doc.'er, og man samles regelmæssigt flere gange om måneden til data sessions for i fællesskab at analysere data og på denne vis holde sig i form analytisk.

CA er en type *grounded theory* og arbejder induktivt, hvorfor den adskiller sig en del fra de dele af sprogforskningen, der arbejder mere deduktivt med hypotesetestende metoder og teorier på meget store datamængder. Den samlede sum af CA-tekster kan siges at udgøre en akkumuleret teori. I mange CA-artikler er man ikke særlig eksplicit mht. det teoretiske grundlag, men det erkendelsesteoretiske og metodisk-teoretiske fundament er særdeles solidt (se fx Garfinkel 1967; Heritage 1984b; Schegloff 1984, 1988, 1992; Schegloffs forord til Sacks 1992; Schegloffs forord til Ochs, Schegloff & Thompson 1996; samt Hutchby 1998). Både Sacks og Schegloff var elever af Goffman, og Sacks' væsentligste inspiration kom fra Garfinkel.

CAs teoretiske grundlag blev udviklet samtidig med Austins og Searles arbejder (se Schegloffs forord til Sacks 1992), hvorfor man oprindeligt ikke forholdt sig til sproghandlingsteorien. Sidenhen har man imidlertid inden for CA kritiseret sproghandlingsteorien⁶ (bl.a. Schegloff 1984, 1990, 1992a), ligesom man også inden for lingvisterens rækker har problematiseret dens anvendelse (se fx Thomas 1995)⁷.

Men denne inkompatibilitet er ikke ensbetydende med, at CA⁸ og sociolingvistikken⁹ intet har at sige hinanden, og at CA intet kan bruge fra andre dele af sprogforskningen. I disse år ses bl.a. et stigende antal sprogforskere, der integrerer CA med fonetik og funktionel grammatik (se fx Couper-Kuhlen & Selting 1996, Ford, Fox & Thompson 1995, Ford & Thompson 1996, Steensig 1998).

2 METODE

CA er orienteret mod at afsøge samtalers orden. Denne orden er ikke en efferrationaliseret eller konstrueret orden, konceptualiseret af samtaleanalytikeren. Det er en iboende orden, som samtaleanalytikeren har til opgave

at opdage, beskrive og analysere (Psathas 1995). Derved når analytikeren frem til en indsigt i, hvilke mekanismer samtaledeeltagere i almindelighed behersker uden nødvendigvis at være bevidste om dem¹⁰.

Inden for CA arbejder man som nævnt induktivt og akkumulativt. Den enkelte forsker indsamler dels data til specifikke opgaver og dels generelle data, som med årene akkumuleres til enorme mængder data, som indgår i de efterfølgende arbejder. Da Schegloff skrev sin ph.d.-afhandling i 1967 om identifikation og genkendelse i telefonsamtaleåbninger, indsamlede han således over 450 telefonsamtaler, hvoraf han i hver af dem analyserede de indledende ture¹¹. Dette arbejde blev offentliggjort i 1979 i en 56-siders artikel om, hvordan identifikation og genkendelse foregår under åbninger af telefonsamtaler. Det spændende er bl.a., hvor fantastisk hurtige samtaleparterne er til at drage de relevante og nødvendige konklusioner for at samtalen kan fortsætte, herunder hvad man kan udlede af tonefaldet på et lille 'hello?'.

Inden for lingvistikken arbejder man traditionelt med to former for empiri: Opfundne eksempler eller korpora, der analyseres kvantitativt. CA arbejder med et anderledes empiribegreb.

Konversationsanalytikeren indsamler autentiske data på audio- eller videobånd. Man gør altså ikke brug af laboratoriedata, hvor man fx sætter en gruppe mennesker i gang med et rollespil, og man anvender heller ikke forskningsinterviews, med mindre det da er strukturen i denne særlige samtaleform, man vil beskæftige sig med. De indsamlede data udskrives derefter, enten først i en rå form, der primært oplyser om talens indhold og om brug af pauser, eller også straks i den mere nøjagtige form, der oprindeligt blev udviklet af Gail Jefferson. Udskrives data først i en rå form, vil man senere forfine udskrifterne af de samtaler eller sekvenser, man vælger særligt at arbejde med. Af pladshensyn har jeg undladt at komme nærmere ind på CA's principper for dataindsamling og udskriftspraksis. I stedet vil jeg henvise til Hutchby (1998), samt Jensen & Steensig (1996).

Begrebet *unmotivated looking* (Psathas 1995) er centralt mht. at karakterisere de indledende faser af en CA-analyse. Det beskriver, hvordan man som startpunkt oftest ikke har en problemformulering eller hypotese, der skal testes. I stedet lader man data bestemme, hvor man bliver ført hen. Data viser ofte, hvad det vil være relevant at beskæftige sig med, når blot man arbejder længe nok med de samme data. Naturligvis begrænser ens udskriftsstandard, hvilket niveau i talen man kan kigge på. Ustyret iagttagelse fordrer således udførlige udskrifter.

Herefter kan man vælge fx at dybdeanalysere en sekvens eller samtale med henblik på at få indblik i et bestemt fænomen eller i interaktionen som sådan. Dette har sin berettigelse ud fra argumentet om, at ét også er et tal, og siden et bestemt fænomen kan forekomme, så berettiger det også til en indsigt i, hvad der determinerer dette ene eksempel (Schegloff 1993).

Man kan også vælge at opbygge en *collection*, en samling af eksempler på det samme fænomen. Dette gøres møjsommeligt ved at analysere hvert eksempel for sig, som man mener kunne høre med til samlingen, hvorefter man kan indlemme det eller må konstatere, at det i virkeligheden er et eksempel på en helt anden mekanisme. De kvalitativt analyserede data-eksempler, der ender i samlingen, kan senere bruges som en database, hvor man kan eftersøge hele samlingen for mønstre og træk. Eksempler på danske igangværende arbejder med samlinger er brug og funktion af reparatur (Rasmussen & Wagner under udgiv.) og af ordet 'fordi' (Steensig 1998).

I det følgende vil jeg gå over til at behandle den grundlæggende CA-teori om samtalers organisering. Så vidt muligt vil jeg eksemplificere med data.

3 TURTAGNING

Inden for CA har man tidligt beskrevet et taleudvekslingssystem, de grundlæggende principper for fordeling af taleture (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974). Indtil da havde forskere i almindelighed primært interesseret sig for resultatet af turtagningen, og ikke for selve mekanismen. Fra Sacks, Schegloff & Jeffersons side er modellen lagt frem som global og tværkulturel, hvilket er understøttet af mange samtidige og senere undersøgelser, dog med specifikke undtagelser (Moerman 1988).

Grundlæggende er der tale om et lokalt styresystem, der beskæftiger sig med overgang mellem to fortløbende ture. Det er et interaktionelt styret system, forstået på den måde, at parterne indbyrdes samarbejder om at nå frem til en given situation. Enetale kan fx ikke bare besluttes, vælges og udføres af én af samtaleparterne, uden at de øvrige samarbejder om at lade vedkommende fortsætte med at tale uden selv at tage ordet. Hver tur er konstrueret efter 'modtager-design', hvilket vil sige, at den helt ned til mindste enhed er bygget efter, hvem der skal modtage den. Tilsvarende har modtageren en indre motivation for intens lytning til det sagte for at finde frem til, hvad taleren forventer af vedkommende, ikke bare mht. indhold, men også i forbindelse med turovergang.

Modellen beskrives som 'kontekst-sensitiv', hvilket vil sige, at enhver tur skal ses i lyset af den umiddelbart foregående tur, som er dens primære kontekst, ligesom den selv er kontekst for næste tur igen. Tag en given første tur af taler A. I sin efterfølgende tur viser taler B, hvordan han har forstået A's tur. Tilsvarende viser A i sin næste tur, dvs. i tredje tur, turen efter B's tur, om denne forståelse fra B's side var rigtig. Hvis B i anden tur ikke har forstået A's første tur rigtigt, så vil A i tredje tur begynde at reparere på det, indlede 'reparatur'. Omvendt hvis B i anden tur har demonstreret en rigtig forståelse af A's første tur, vil A i tredje tur lade denne mulighed for at indlede reparatur passere og gå videre i samtalen. De samtalende viser således løbende hinanden, hvad deres lokale forståelser er, og om disse er rigtige (Schegloff, Jefferson & Sacks 1977)¹².

På den måde viser begge parter samtidig den udefrakommende analytiker, hvad deres lokale forståelser har været. Samtaleanalytikeren er at sammenligne med én, der overhører en samtale, med den store forskel, at vedkommende kan bladere frem og tilbage i samtalen, noget som de samtalende ikke selv er i stand til. Derfor er pointen om det lokale og interaktionelle meget central.

Sacks, Schegloff & Jefferson præsenterer samtidig deres model som 'kontekst-fri', forstået således at den er uafhængig af, hvem de talende er, tid og sted for samtalen, samt dens situation og emne. Der er i modellen tale om en beskrivelse af den dagligdags samtale mellem to eller flere personer. Modellen er dog også i stand til at håndtere andre samtaleformer, hvor den ny sociale kontekst lægges som en skal uden på det, man kunne kalde standardsamtalen, og medfører nogle afvigelser fra denne. Mekanismer i 1974-modellen er således de grundlæggende, som i andre kontekster kan forvrænges og/eller suppleres. Et eksempel på forvrængning er det øgede pres på turskiftet, som flere end to samtaleparter medfører, dvs. større konkurrence om at tage tur, kortere ture og tendens til at pointen er fremkommet inden første mulige overgangssted (Sacks et al. 1974). Et andet eksempel på forvrængning er de længere ture, der forekommer på møder, hvor ordstyreren kan have et grundlæggende ejerskab over ordet, således at denne altid er berettiget til en næste tur, og hvor de øvrige mødedeltagere af denne kan tildeles en ret til at beholde ordet for en stund (Boden 1994; Femø Nielsen 1997).

At metoden kan beskæftige sig med andet end den dagligdags samtale har ført til, at mange CA-forskere er gået væk fra at tale om *conversation* og over til at bruge begrebet *talk-in-interaction*. Samtalers kontekst og hvor-

dan CA forholder sig til inddragelsen af den i analysen bliver til stadighed diskuteret blandt CA-forskere. Schegloff har gennem årene gjort sig til talsmand for det mest yderliggående standpunkt, nemlig at analytikeren kun skal opfatte den kontekst som relevant, som de talende selv gør relevant ved at lade den optræde i samtalen (Schegloff 1987, 1992b). Modsat har Michael Moerman formuleret, hvad han kalder Culturally Contexted Conversation Analysis, CCCA, som en metode til at anvende CA til at bedrive kulturanalyse (Moerman 1988). De fleste konversationsanalytikere befinder sig mellem disse to yderpunkter, som indbyrdes også godt kan 'snakke sammen'. Generelt gør analytikerne dog en dyd ud af ikke at beskæftige sig med de talendes tanker, intentioner, motiver, sociale og kulturelle baggrund etc. etc., med mindre disse forhold ud fra samtalen konkret kan påvises at være noget, som parterne aktivt forholder sig til. Efter at have gennemført analysen, kan disse forhold dog diskuteres, hvilket der også i mange af artiklerne fra Schegloff og Jefferson er eksempler på.

3.1 ELEMENTER I TURTAGNINGSMODELLEN

Som en hurtig indføring til turtagning vil jeg i det følgende introducere de grundlæggende termer. Derefter anvender jeg disse termer i beskrivelsen af regelsættet for turtagning.

Der skelnes mellem igangværende taler (som også kaldes p.t.-taleren, første taler (F) eller 'selv'), og så næste taler (N) (der også kaldes recipient, modtager, lytter eller 'anden'). Jeg kalder dem i det følgende for F og N.

TCU, (*turn constructional unit*), turkonstruktionsenhed eller turenhed, anvendes ved projicering af potentiel afslutning. Projektionen tager udgangspunkt i syntaks og intonation. Der findes fire grundlæggende typer TCU, nemlig:

- Leksikalsk TCU¹³
- *Phrase*-TCU¹⁴
- Ledsætnings-TCU
- Periode-TCU

Udover at ture består af fra en til flere turkonstruktionsenheder, så har ture endvidere hyppigt en tre-part-struktur, der består af:

- 1) Relationen til en forudgående tur
- 2) Projektet for selve turen
- 3) Relationen til efterfølgende tur

Rækkefølgen er typisk 1-3, hvilket beskriver det rationelle forhold til turens naboture. Disse delelementer kaldes også for 'turjobs'. De tre turjobs kan udgøre hver sin turenhed, men pga. presset fra turtagningen er der en tendens til, at de udføres inden for én turenhed. Det er ikke obligatorisk, at alle turjobs er repræsenteret ved særlige elementer, men begrebet kan bruges som udgangspunkt for en undersøgelse af forholdet mellem en tur eller en turenheds interne elementer og den sekventielle sammenhæng.

PCP, (*possible completion point*), er et muligt færdiggørelsespunkt af en TCU. Hvor turen viser sig at ende, ved lytteren ikke, da en taler kan tale henover et PCP. Men både taler og modtager kan undervejs holde udvig efter og gætte på, dvs. projicere, talens potentielle færdiggørelsespunkter. Denne projicering foregår ud fra syntax og prosodi, samt pragmatiske og sekventielle forhold.

TRP, (*transition relevance place*), er et overgangsrelevant sted. Det er ikke et punkt, da det kan strække sig over, hvad man kunne kalde et kontinuum af punkter. TRP kan også betragtes som den genkendelige slutning af en TCU. Overgang til næste taler behøver ikke at forekomme, dvs. overgang er ikke nødvendig, men er relevant. Overgang er så at sige på tapetet. Meget formalistisk kan man tale om, at der er overgangsrelevans ved den projicerbare, potentielle færdiggørelse af de igangværende producerede turkonstruktionsenheder. Det er således lettest at se i bakspejlet, om en PCP også viser sig at være et TRP.

Overlap er samtidig tale fra to eller flere samtaledeltagere. Der er tale om en undtagelsestilstand. Dette begreb uddybes i et senere afsnit.

3.2 REGLER FOR TUR-ALLOKERING

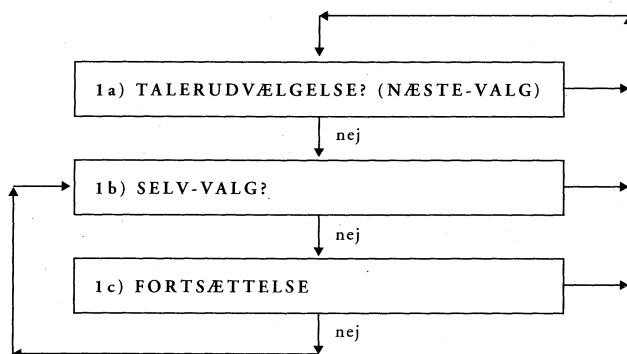
I det følgende vil jeg gennemgå de grundlæggende turallokeringsregler, som de er formuleret af Sacks, Schegloff & Jefferson (1974). Der er to regler, hvoraf den første er delt op i tre underregler.

- 1a) Igangværende taler (F) vælger næste taler (N), dvs. at taler næste-vælger/foretager næste-valg, hvilket betyder, at den og kun den udvalgte taler har ret og pligt til at tage tur.
- 1b) Hvis ikke F vælger N (næste-valg), så kan N selv-vælge/foretage selv-

valg, men behøver ikke at gøre det. Her gælder, at første starter vinder taleretten, samt at overgang forekommer på startstedet.

- 1c) Hvis ikke F foretager næste-valg, så kan F fortsætte (men behøver det ikke), med mindre N foretager selv-valg.
- 2) Hvis der ved starten af et TRP i starten af en TCU, hverken er sket 1a eller 1b, men F er fortsat med at tale som følge af 1c, så træder regelsættet 1a-c i kraft igen ved næste TRP og fortløbende ved hvert TRP, indtil overgang er foregået. Man kan også mere uformelt formulere regel 2 som 'og sådan er det hele vejen igennem'.

Denne turfordelingsmekanisme kan illustreres ved nedenstående flowchart (Wilson & Zimmerman 1986:380, videreudviklet i Steensig 1998):

3.3 OBSERVERBARE TRÆK VED SAMTALER

I det følgende vil jeg gennemgå, hvad Schegloff et al. (1974) behandler som grundlæggende træk ved autentiske samtaler. Nogle af disse observationer er så basale, at de ved første øjekast kan forekomme indlysende, men det er kun, fordi vi er så vant til, at det forholder sig således. Det ændrer ikke ved, at der er tale om fundamentale træk, som man ikke må overse som noget karakteristisk ved almindelige samtaler.

- 1) Talerskift foregår (løbende), hvilket betyder at mulighed for talerskift er indbygget (modsat fx foredrag).
- 2) Én taler ad gangen i overvejende grad.

- 3) Forekomst af mere end én taler ad gangen er almindelig, men kortvarig. Typiske tilfælde af overlap er, når:
 - Allokeringsregel 1b opmuntrer til tidligst mulige start for hver selv-vælger (dvs. potentiel taler der vælger sig selv som næste taler), hvilket giver mulighed for overlap pga. konkurrence om næste tur, og derved kan simultanstarter forekomme.
 - Fejlprojektion af næste tur forekommer pga. uforudset forlængelse af første tur i form af lydforlængelse.
 - Fejlprojektion af næste tur forekommer pga. uforudset påhæng, som for eksempel tag-questions (såsom efterhængte 'ikk', 'vel' og 'hva').
- 4) Overgange fra en tur til den næste uden 'mellemrum' (*gap*) og uden overlap er almindelige og udgør sammen med små mellemrum og små overlap størsteparten af overgangene.
- 5) Turenes orden er ikke fast, men varierer (modsat fx debatter), men foregår dog ikke vilkårligt, jævnfør hvordan første pardel i et turpar styrer valget af anden pardel (se gennemgangen af sekvensbegrebet senere i artiklen).
- 6) Turenes længde er ikke fast, men varierer (modsat fx ceremonier). Periodekonstruktioner giver særlig mulighed for tur-intern generering af turforlængelse før første PCP.
- 7) Samtalens længde er ikke fastlagt på forhånd (modsat fx ceremonier).
- 8) Hvad samtaledelegerne siger er ikke fastlagt på forhånd (modsat fx ceremonier, debatter med pro/contra-indlæg, samt interviews med spørgsmål og svar). Det er dog ikke ensbetydende med, at der ikke er begrænsninger for, hvad personerne siger, jævnfør igen hvordan første pardel i et turpar styrer valget af anden pardel (se gennemgangen af sekvensbegrebet senere i artiklen).
- 9) Relativ turdistribution er ikke fastlagt på forhånd. Enhver taler eller non-taler er en potentiel næste taler. F kan udpege N eller næstetur kan allokere gennem selv-valg.
- 10) Antallet af deltagere varierer:
 - Allokeringsmekanismen beskæftiger sig kun med igangværende og næste taler.
 - Systemet er designet for små deltagerantal (egentlig to: igangværende og næste taler).
 - Ved to deltagere er den relevante variation ikke i tur-distribution, men i tur-længde.
 - Ved tre deltagere er turenes længde og distribution relevant; der er en

hældning mod mindre ture; og næste tur er ikke længere garanteret eller obligatorisk for enhver nuværende ikke-taler, eftersom der nu er to ikke-talende potentielle næste-talere. Man kan forestille sig et eksempel, hvor A taler og ikke ønsker, at C får ordet, mens C på sin side gerne vil have ordet. A har ved turovergang da mulighed for at selv-vælge, dvs. fortsætte med at tale, eller at næste-vælge B. B og C kan hver især selv-vælge, hvorfor A's manøvrer alene ikke kan udelukke C fra at tale. Hvis B får ordet, kan B ved næste overgangsrelevante sted selv-vælge eller næste-vælge C (eller A). Der er derfor pres på ved hvert TRP, hvilket resulterer i kortere ture.

- Ved fire deltagere er der mulighed for parallelle samtaler.
- 11) Tale kan være fortløbende eller afbrudt:
 - Fortløbende tale består i, at talen fortsætter fra F eller N's side over en sekvens af TRP'er, med minimale mellemrum og overlap.
 - Afbrudt tale beskriver den situation, at igangværende taler (F) er standset ved et TRP, og hverken F eller N taler videre, og en cyklisk pause forekommer.
 - 12) Turallokeringsteknikker anvendes. Igangværende taler kan vælge en næste taler (som når denne henvender et spørgsmål til en anden); eller deltagerne kan selv-vælge.
 - 13) Forskellige tur-konstruktions-enheder, TCU'er, anvendes; fx kan ture være projiceret ét ord lange, de kan have periodelængde etc.
 - 14) Der eksisterer reparationsmekanismer til behandling af turtagningsfejl og -brud; fx når to deltagere viser sig at tale samtidig, vil én af dem standse uden at have gjort den intenderede tur færdig og på den måde reparere problemet.

Navnlig det sidste af disse punkter vil blive uddybet i et senere afsnit om reparation. Hele turtagningsmekanismen bliver også eksemplificeret og uddybet nærmere i afsnittet om overlap senere i artiklen.

3.4 FRA ET AFDELINGSMØDE

I den følgende sekvens vil nogle af disse begreber fremgå. Sekvensen er fra et afdelingsmøde i informationsafdelingen i en stor dansk virksomhed. Mødet er organiseret som en runde om bordet, hvor medarbejderne efter tur fortæller om overståede, igangværende og kommende aktiviteter. Undervejs drøftes ideer og problemer. Det er nu Klaus, redaktøren af per-

sonalebladene Nyt og Magasinet, der har ordet. Han indleder med at minde om, at bladene lige er udkommet og udbeder sig respons fra de øvrige. Han får straks ros, som han fejrer af banen, idet han i stedet udbeder sig kritik indløbet fra andre i virksomheden, hvilket fører ham over i en diskussion med sig selv om kritikken og dens berettigelse. Undervejs griber lederen, Hans, ind ved at selv-vælge (lin. 4 – 8), hvilket vi efterfølgende kan se Klaus' og de øvrige reaktion på.

- 1 Kl: ikk (0.5) øh (0.7) SPILD af penge (.) å så videre:: DE:::t selvfølgelig
 2 Ha: [ø::m
 >
 3 Kl: også rigtigt=
 4 Ha: =oKAY (1.0) ø:h (.) nyt (0.5) skal vi ta(h)le om (0.5) om de: i: farver
 >
 5 Ha: eller ikk farver (0.7) ø::hm: (0.5) magasinet (0.5) vender vi tilbage te .
 >
 6 Ha: kommentarerne (0.5) vi skal i gang med det næste magasin (1.5) der
 >
 7 Ha: hedder magasin (.) ET (0.5) tooghalvfems (1.2) me:get hurtigt (.) hvert fald (.)
 >
 8 Ha: før jul (.) ska: vi:: (0.7) begynde og: (0.7) og jeg ve ikk
 9 Kl: er det mig (.) der taler?
 >
 10 Kl: (0.5) eller er det dig der taler. (0.7) [heh hah heh heh he he
 11 Ha: ja: m[en (.) hvis du ikk selv tar
 >
 12 Ha: det op: (.) [(.) så må je:g jo: (0.7) ta (.) ordet ud[af munden på dig
 13 Kl: [jam je[g (0.7)jam (0.5) –
 14 J–: [arh: (.) han har jo ikk
 15 ?: [(h) (he) (he) (h) (ha)
 >
 16 J–: haft en chance (.)
 17 Lo: det: (.) dig der (.) afbryder (0.5) igen (0.7)
 18 Kl: – – – – er der
 >
 19 Kl: meer? (.) du vil si:e. å (0.7) okay=
 20 Ha: ?nej?
 21 Si: =klaus (0.7) så: (.) det frem til
 22 Jo: ih hi hi hi
 >
 23 Si: bordkanten
 24 Kl: ja: ja. (.) [(.) ø::h hhr (0.5) så: øh: har jeg lavet en
 25 Jo: [arh he ha ha he h h
 >

- 26 Kl: produktio:nsplan (0.5) for næst år (.) nittenhundredeogtooghalvfems (0.5)
>
27 Kl: o::gvøh (0.7) den er altså (.) lavet op (0.5) på basis a:: (0.5) syrtten (1.0)
>
28 Kl: nytter (0.7) og (.) fi:re:: (.) magasiner. (1.5) o:g (0.5) den er- (0.5) nyterne

Med sin tur i lin. 9-10, hvor han selv-vælger, demonstrerer Klaus en forståelse af, at hvad lederen, Hans, lige har gjort i turen inden, er en overtagelse af hans fremlæggelse. Klaus' respons er meget direkte og konfronterende, og den fører til legitimering af handlingen fra lederens side og massiv opbakning til Klaus fra de øvrige medarbejders side. Han vinder sin tur tilbage, selv om han fortsætter den med at gøre lige præcis de ting, som lederen ville have ham til (nemlig gå i gang med at drøfte den videre planlægning af fremtidige udgivelser), hvorfor man kan hævde, at lederen får sin vilje med ham og hans tur.

Det interessante er imidlertid for mig at se, hvorfor Klaus venter så længe med at tage ordet efter lederens indgriben. Fra lederen indleder sin tur i lin. 4 til Klaus tager tur i lin. 9 er der 14 potentielle *possible completion points*¹⁵ (PCP'ere), hvor Klaus kunne have påbegyndt en tur, men ikke gør det. Først efter Hans' "jeg ve ikk" griber han ind. Denne TCU kan betragtes som en såkaldt 'udtoner', der er et klassisk afslutningssignal, som lægger op til, at næste taler må begynde (Jefferson 1972:329). Man kan derfor hævde, at Klaus ikke tager ordet, før lederen selv giver det fra sig. Nu eksisterer der ingen videooptagelse af lige dette møde, så det er ikke til at vide, om lederen giver ordet fra sig på dette tidspunkt, fordi han er i færd med at modtage dræber-blikke fra Klaus¹⁶. Men uanset om lederens afgivelse af ordet er på eget initiativ eller en respons på Klaus' nonverbale udsagn, så er faktum, at han giver det fra sig.

Klaus kunne have taget ordet meget tidligere, men gør det ikke¹⁷. Det er et helt klart valg fra Klaus' side. At lederen får lov at tale så længe er et interaktionelt valg fra alle de tilstedeværende. Alle samarbejder om at give ham denne lange tur ved ikke selv at tage tur. Og længe før Klaus ytrer sig, har det stået klart, hvad lederen var i færd med, nemlig at skifte emne og fremlæggelsesstrategi for Klaus, og fortælle ham, hvad de skal tale om og navnlig ikke tale om nu og her. Så når Klaus ikke tager tur længe før, så er det en *pointe* i sig selv.

Naturligvis vil de indbyrdes magtforhold, dels de organisatorisk formelt distribuerede magtbaser og dels de uformelle magtbaser, i kombination med lederens rolle som ordstyrer gøre, at når afdelingslederen tager ordet,

så vil en menig medarbejder ofte ikke uden videre kunne slå fra sig. Lederen har nogle flere rettigheder, herunder med hensyn til fylde i rummet og taleret (Femø Nielsen 1992, 1997). Men at Klaus, når han endelig kommer ind, ikke har nogen problemer med at formulere sig meget direkte og konfrontationssøgende, viser også, at denne indbyrdes asymmetri formentlig ikke er så stærk, at Klaus ikke ville have kunnet komme ind noget før, hvis han ville.

En måde at angribe problemet med Klaus' venten med at tage ordet kan være at se på, hvad han får ud af at lade lederen fortsætte. Umiddelbart får han to ting ud af det. Han får det gjort tydeligt for de øvrige, hvad det er, lederen gør mod ham, og han får deres massive opbakning til at sætte lederen på plads. Så ved at lade lederen løbe linen ud får han udstillet denne som én, der tromler ham og tager ordet fra ham, og han får placeret sig selv som én, det er synd for og som må have hjælp til at vinde sin retmæssige taleturn tilbage. På kort sigt vinder han derfor den lille konfrontation med chefen. Men ud fra kollegaen Louises "de: t . dig der . afbryder .. igen" (lin. 17) kan man udlede, at det ikke er første gang, han har et sådant mellem spil med lederen. Man kan diskutere, om ikke Klaus på langt sigt skader sin sag ved at gøre sig selv til én, som det er synd for, som er usmidig i sin interaktion med chefen, som er nødt til at gå i diskurs i den universalpragmatiske betydning af ordet, dvs. gribe til meta-tale, og som behøver hjælp fra de øvrige for at komme igennem det ugentlige afdelingsmøde¹⁸.

Efter dette lille forsøg på at relatere turtagningsmodellen til en autentisk samtale, vil jeg gå videre med min gennemgang af de grundlæggende analysebegreber.

4 SEKVENSORGANISERING

I forbindelse med sammenhængende klumper af tale kan det være problematisk at operere med emnet for talen som det organiserende. Der er visse problemer ved tur-for-tur bestemmelse af emnet. For det første kan en ytring lokalt have flere betydninger, og først bagefter ved vi, hvilken forståelse henholdsvis taleren og modtageren opererede med. Deltagerne ved undervejs ikke, hvad der senere vil komme, hvorfor de godt kan gå ud fra hver deres forståelse, og så, når denne diskrepans går op for dem, efterfølgende reparere på det (Schegloff 1990).

Det kan således være svært nok at bestemme emnet i en enkelt ytring, og

det bliver ikke lettere, når man ser på tværs af flere ytringer. Typisk foregår overgang fra ét emne til det næste trinvist (Schegloff & Sacks 1973, Sacks 1987/1973, Jefferson 1984b), hvorfor samtaleparterne i løbet af få ture kan gå fra at tale om aktiv dødsbistand til en tur i byen. Det er straks lettere at se noget som inden for eller uden for emnet, end at formulere emnet som noget, der organiserer talen. Hertil kommer, at når emneformulering foregår på stedet af samtaledelegerne, kan dette have helt andre formål end at bestemme emnet. Taler to personer sammen og en tredje dukker op, hvorefter en af de to første siger: 'Vi sidder og taler om hår' fungerer det fx som en invitation til den nyankomne om at deltage i samtalen. Fokuserer man på emnet, indebærer det en risiko for ikke at se, hvad delegerne gør ved hinanden interaktionelt. Megen tale kan lettere beskrives som tale der bruges til noget, tale *der gør* noget, end som tale der handler om noget, dvs. tale *om* noget (Schegloff 1990).

Det har modsat vist sig frugtbart at bruge sekvensen som enhed til at organisere talen. Fordelene er, at sekvensen samtidig organiserer handling, at den kan holdes adskilt fra emnet, at sekvensstrukturen i sig selv kan skabe organisatorisk sammenhæng i samtalen, samt at sekvensstrukturen holder selv ved misforståelser mellem samtaleparterne (Schegloff 1990).

4.1 TURPAR

Begrebet *adjacency pairs* (Schegloff & Sacks 1973) er et af de mest centrale inden for CA. På dansk er foreslået at kalde dem 'turpar', nabo-ytringspar, ytringspar¹⁹, tilstødende par o.lign. Et turpar er kendetegnet ved at:

- Være på mindst to ytringers længde (fx: 'Tak for mad!', 'Ja, velbekomme da.')
- Hver ytring er produceret af forskellige personer
- Indeholde mindst to dele: En første pardel, *first pair part*, (FPP) og en anden pardel, *second pair part*, (SPP)
- Parrets bestanddele optræder i tilknytning til hinanden, men ikke nødvendigvis i umiddelbar forlængelse af hinanden (se den efterfølgende gennemgang af indskudte par og ekspansionssekvenser)
- Optræde i relativ orden, således at første del tilhører klassen af FPP'er, og anden del tilhører klassen af SPP'er
- Have konditionel relevans: Givet den første, bliver den anden forventelig, hvorfor den anden kan ses som en anden til den første, ligesom den

andens fravær kan ses som fravær af en anden til den første; alt dette er givet af forekomsten af den første

- Optræde i diskriminativ relation, idet den kategori, FPP tilhører, styrer udvælgelsen blandt SPP'ere; 'Tak for mad' kan fx normalt ikke efterfølges af 'Femogtyve' eller 'I morgen'; brydes dette princip, får vi 'Goddag, mand!' – 'Økseskaft!'-samtaler

Når en FPP er produceret opstår et 'potentielt responspunkt'. Dvs. et punkt, hvor det ville være relevant for næste taler at sige noget. Førstetaler har gjort det relevant, og imødeser næstetalers tur. Via lydforlængelse af de potentielt afsluttende komponenter, eller fx dannelsen af en mikropause eller en fyldt pause kan første taler skabe sig et 'pejlested' (*monitor space*), hvor vedkommende kan overvåge næste talers respons (Davidson 1984).

FPP'en efterlader en naturlig plads for en SPP, en *slot*. Her skelnes mellem en slot og den enhed, der fylder den. Der er så stærk sammenhæng mellem et turpars to dele, at hvis der ikke leveres en SPP til en FPP, så er dette en *pointe* i sig selv; SPP'en er mærkbart fraværende, og det bærer betydning i sig selv. Besvares en kalden ikke, gengældes en hilsen ikke, besvares et spørgsmål ikke, eller efterkommes en forespørgsel ikke, så vil fremsætteren af FPP'en først checke, om hans eller hendes FPP overhovedet er blevet hørt (fx ved at gentage sin FPP), og derefter gå over til at overveje, hvad der kunne have været galt med FPP'en eller modtagers forhold til den, siden den ikke besvares.

Fremsætteren af SPP'en kan som tidligere nævnt gennem sit valg af SPP vise fremsætteren af FPP'en, at han har forstået, hvad der var ment gennem fremsættelsen af FPP'en. Omvendt kan fremsætteren af FPP'en via iagttagelsen af SPP'en checke, om FPP'en blev opfattet rigtigt. På den måde kan samtaleanalytikeren som tidligere nævnt også iagttage parternes lokale forståelser.

Naturligvis kan samtaleparterne i princippet sige hvad som helst hvor som helst og når som helst. En meget vigtig *pointe* er bare, at det gør de sædvanligvis ikke. Således vil en tur, der ikke er naturligt placeret i forhold til de foregående ture, ofte have 'malplaceringsmarkør', *misplacement marking* (Schegloff & Sacks 1973:319f). Det består fx i turstarter som 'Forresten', 'Jeg kom lige i tanker om', 'Angående' o.lign. Hermed anerkender taleren, at den påbegyndte tur ikke er den forventelige tur på dette sted, og at vedkommende godt ved, at der burde være leveret noget andet, men at han/hun alligevel vil producere den pågældende tur på dette sted. Om-

vendt kan en person over flere ture holde sig tilbage mht. at nævne noget, indtil parterne er nået frem til et sted, hvor det pågældende naturligt kan nævnes, dvs. optræde som efterfølger til en forudgående talers forudgående ytring. Schegloff og Sacks kalder dette fænomen for “‘holding off’ the mention of a mentionable until it can ‘occur naturally’” (Schegloff & Sacks 1973:301).

Hvis en person er interesseret i et bestemt forløb af samtalen, kan han således styre det gennem sit valg af FPP, fx stille et spørgsmål, hvis han ønsker et svar etc. Ydermere giver det at stille et spørgsmål spørgeren en ‘post-svar-slot’, *post-answer-slot* (Sacks 1992, Jefferson 1984b) til at tale, hvilket vil sige, at efter at svaren har leveret svaret, er der en naturlig, reserveret plads for spørgeren til at komme ind. Anvendes denne plads til at stille et nyt spørgsmål, kan denne således i høj grad styre samtalen (jf. interviews).

4.2 FRA EN MIDDAGSSAMTALE

Den følgende sekvens stammer fra en middagssamtale mellem en flok venner, der alle er først i tyverne og under uddannelse. Middagen finder sted i den lejlighed, hvor Thomas og Jesper, der er gode venner, bor. Undervejs taler de bl.a. om det københavnske musiksted Vega²⁰:

- 01 Th: sid' ovenpå os'
- 02 (0.5)
- 03 Th: der så'n gulyplads å s- så ka' du sid'
- 04 Th: ovenpå (.) [å høre mu]sik
- 05 Ha: [nå okay]
- 06 (0.5)
- 07 Th: så vi hørte opvarmningsband ovenpå
- 08 Th: så gik vi så ned å hørt: Black Crowes ned'under
- 09 (0.8)
- 10 Th: og=øm:: der var en fantastisk go' lyd=os' ovenpå
- 11 Ha: m↑m
- 12 Th: det ret imponerende
- 13 (0.8)
- 14 Je: sku' vær' ret [((uf))]
- 15 Th: [så jeg overvejer] om jeg skal over å høre
- 16 Th: Skunk ;Δnansie;
- 17 (0.8)
- 18 Je: j' sy's vi sk[a' op] å hø:r' No Doubt
- 19 Ha: [hvornår?]
- 20 Th: det er den fir'åtyvende: i anden

- 21 Ha: mm,
 22 (0.2)
 23 Th: men det sgu halvdyr. = det koster tohu'tredive kroner
 24 (0.8)
 25 Ha: du har ik' [en=ø::m:::] kalender over hva' der sker ↑vel?
 26 Je: [hvor meget?]
 27 (1.0)
 28 Th: ((slurk)) har Jesper
 29 (1.0)
 30 Ha: det det ku' være meget fedt a vide hva' der sker i ↑mor'n nemlig

Efter at Thomas har fortalt lidt om Vega, producerer han en 'bedømmelse' (lin. 10-12) efterfulgt af en pause, der er tæt på 'standard maksimum' (jf. senere gennemgang af pauser). En sådan bedømmelse er en FPP, der lægger op til en enig co-bedømmelse af næste taler (Pomerantz 1984). Lige præcis en sådan bedømmelse kommer fra Jesper (lin. 14), og ud fra hans turstart er der intet, der projicerer, at det ikke vil være en positiv bedømmelse, dvs. et udtryk for enighed med Thomas. Thomas får altså den respons, som han inviterer til at få, og alligevel begynder han hurtigt at tale i overlap med Jesper (lin. 15), og kommer ud som den, der vinder turen, idet Jesper frafalder. Thomas' tur er endvidere konstrueret som en fortsættelse af den foregående tur, men dette gøres retrospektivt, eftersom han med sin tur, der ikke alene var en FPP, men også var efterfulgt af en ganske lang pause, ikke signalerede andet, end at han var færdig med sin tur og var klar til at få respons. Med sin genoptagede tur vælger han strategien 'doing non-next' til Jespers tur.

I lin. 15-16 lufter Thomas en plan om muligvis at tage på Vega for at høre en konkret musikgruppe, og dertil replicerer Jesper med et modforslag. Jespers tur (lin. 18) er konstrueret som en respons til Thomas' forudgående tur. Herefter er en slot, hvor den forventelige respons på Jespers modforslag ville være en eller anden respons fra Thomas. Det kunne være en afvisning, en accept, et lille 'mm?' eller 'nå', et undvigende 'det må vi snakke om' eller et oplæg til at de jo kunne høre begge dele, eller hver for sig høre, hvad de lystede. Hvadsomhelst, næsten. I stedet producerer Thomas en SPP til Hannes spørgsmål, der er produceret i overlap med Jespers tur, og påbegyndt senere end denne. Jesper kom altså først med en tur, der inviterer til respons fra Thomas, og hans tur er endvidere den, der er den sidste, lige inden Thomas tager ordet. Det er altså hans ytring, der hænger i luften, umiddelbart inden Thomas begynder at sige noget. Princippet er, at det er den umiddelbart foregående tur, der besvares først. Selv-

om Thomas har to ytringer at vælge mellem at respondere på, så har Jespers altså forrang. Alligevel vælger Thomas at svare på Hannes spørgsmål alene, hvor han kunne have responderet på Jespers, eller kunne have svaret begge i samme tur. Dermed vælger han igen strategien *doing non-next* til Jespers tur. Thomas' udeblevne SPP til Jespers ytring er det, som man kalder 'mærkbart fraværende', *noticeably absent*. Der er en klar slot til en SPP, hvilket får dennes ikke-forekomst til at være en interaktionel pointe i sig selv.

Lidt senere, i lin. 25 producerer Hanne et spørgsmål til Thomas, og Jesper gør ligeså, denne gang i overlap. Igen vælger Thomas at give respons til Hanne alene. Hun havde ganske vist 'forrang' til den, på samme måde som Jesper havde lige inden; men igen kunne Thomas have valgt at give dem begge respons. Igen producerer Jesper således en FPP, der ikke får en SPP.

I denne lille sekvens ser vi i løbet af få øjeblikke flere tilfælde af total ignorering af Jespers ture, og dermed af Jesper selv. Det er først og fremmest hans sambo, Thomas, der ignorerer ham, fordi det er ham, Jesper hver gang udvælger som næste taler; men de øvrige deltagere har ligeledes et ansvar. De kunne have valgt at reagere på de responspunkter, der var efter hver af hans ture. De kunne fx have gentaget prisen for ham (lin. 26), spurgt til hans musikpræferencer (lin. 18), gentaget hans spørgsmål over for Thomas osv. Når de intet gør, er det også et valg.

Sådan kan en gruppe lukke en person ude af en samtale og fremstå som nogen, der ikke tager vedkommende alvorligt. Det er ikke sikkert, at det har været intentionen fra deres side; men det ændrer ikke nødvendigvis ved effekten²¹. Som Jack Bilmes formulerede det i forbindelse med analysen af nogle andre data: "This is what the talk does whether the speaker was aiming at it or not" (Bilmes 1998).

Jeg vil nu efter at have relateret sekvensbegrebet til autentisk tale gå videre i min gennemgang af de konversationsanalytiske grundbegreber.

4.3 PRÆFERENCE

Et vigtigt aspekt af turparret er, at FFP'en kan lægge op til bestemte SPP'er. Dette er kernen i begrebet 'præference' (Pomerantz 1984). Det er et strengt teknisk begreb, der ikke har noget med lyst og motivation at gøre. En respons kan være præfereret henholdsvis dispræfereret. Den præfererede respons er den umarkerede ytring, mens den dispræfererede respons er den

markerede. Leveres den præfererede respons, gøres det prompte, måske så hurtigt at responsen overlapper det sidste af FPP'en; responsen udgør typisk en kort tur eller ligger helt i starten af en længere tur; der er ingen tøven, ingen nedtoning, ingen repair og ingen forklaringer:

(konstrueret ex)²²

A: Vil du med i biografen?

B: Okay

Leveres derimod den dispræfererede respons, optræder typisk først stilhed; turstarter som "øh", "jeg ved ikke" eller anden start i form af tøven eller reparation; der er typisk tale om lange, komplekse ture, hvor afslaget er placeret (sent) inde i turen, og det er evt. ledsaget af eller erstattet af forklaringer, undskyldninger, nedtoninger og udvandinger:

(konstrueret ex)

A: Vil du med i biografen?

B: (1.0) ø:h jeg ved ikk øhm jeg tror ikke rigtig jeg har tid, men måske i morgen

Det er vigtigt at skelne mellem tre forskellige former for præference (Schegloff 1988), nemlig:

- a) Sekventiel præference
- b) Praksis-præference
- c) Personlig/psykologisk præference

Ved 'sekventiel præference' er der tale om en sekventiel egenskab ved turpar, hvor FPP'en styrer valget af SPP. Ved visse turpar er visse SPP'ere præfererede blandt de mulige SPP'er, som FPP'en projicerer. En invitation, en anmodning, et tilbud, en forespørgsel eller et forslag har præference for en accept og dispræference for et afslag, mens en vurdering har præference for enighed²³ og dispræference for uenighed, og selvkritik omvendt har præference for uenighed og dispræference for enighed. Der lægges op til en bestemt SPP, og hvis ikke SPP'en svarer til, hvad FPP'en lægger op til, så er der tale om dispræference. Det er således FPP'en, der styrer, hvad der er præference for, dvs. om SPP'en er præfereret eller dispræfereret. Præferencen er indbygget i sekvensen og således ikke et spørgsmål om næste talers konstruktion af responsen.

At præference spiller ind, ses allerede ved afleveringen af FPP'en. Både FPP-leverandør og SPP-leverandør orienterer sig mod enigheden (Sacks

1987). Et spørgsmål kan fx formuleres således, at svareren kan være enig i det. Dette ses særligt ved eller-spørgsmål, hvor der først stilles en valgmulighed op, hvorefter spørgeren måske iagttagere, at der ikke dukker en prompte respons op, hvilket i sig selv kan være et forvarsel om, at en dispræfereret respons er i støbeskeen, hvorefter det modsatte spørgsmål stilles, hvilket kan få en prompte respons. Omvendt leder svareren gerne efter en måde at formulere sig på, så den størst mulige enighed opnås. Egentlig skulle det ikke gøre særligt ondt at stille sit spørgsmål, få sit afslag og gå videre. Pointen er bare, at sådan foregår det ofte ikke. Samtaleparterne vælger i stedet at gøre et stykke arbejde for at opnå enighed.

I forbindelse med 'praksis-præference' er der udelukkende tale om SPP-design. Man kan tale om 'doing a dispreferred response' over for 'doing a preferred response' (Schegloff 1988, Sacks 1984). I denne gruppe er der tale om en *praksis*, som samtaleparterne kan have, idet de kan udforme en SPP som en præfereret/dispræfereret respons, uanset hvad der sekventielt er præference for. Det er her alene udseendet af responsen, der er tale om. Responsen ser altså henholdsvis præfereret eller dispræfereret ud, uanset hvad responsen fungerer som sekventielt. SPP'en alene demonstrerer, om responsen er præfereret eller dispræfereret. Et sekventielt dispræfereret afslag, der fremsættes tøvende, stammende og med forklaringer er således også designet dispræfereret, hvorfor man ikke tænker på, at der er tale om to forskellige former for præference. Hvorimod fx en sekventielt præfereret accept, der gives nølende og med accepten skubbet meget langt ind i svaret, er designet dispræfereret. I dette tilfælde kan man derfor se forskellen på de to typer præference.

Den tredje form for præference er den 'personlige' eller 'psykologiske præference', der er orienteret mod deltagernes ønsker og motiver. Denne former den, man benytter i dagligdags tale om, hvad man gerne vil og ikke vil, men den må ikke forveksles med de tekniske præference-begreber, som CA arbejder med.

Denne skelnen er især interessant, når flere typer af præference er i spil samtidig. Det gælder fx i forbindelse med kulturelle forskelle mht. det at nøde nogen til at tage en ekstra kage, hvor det sekventielt præfererede svar er en accept, mens et proforma afslag kan være det personligt præfererede, idet det skal give anledning til endnu en opfordring, der så endelig efterfølges af den accept, som også er personligt præfereret. Sådanne etikette-spørgsmål beskæftiger CA's præferencebegreb sig heller ikke med. Men der kan være andre tilfælde. Schegloff har i sine data (Schegloff 1988) en tele-

fonsamtale mellem to studerende, Ava og Bee, som har gået på college sammen, men hvor Bee nu er flyttet. Bee ringer Ava op og spørger i løbet af samtalen til fælles bekendte, som Ava ikke mener, der er nogen af:

Bee: Eh- yih have anybuddy: thet uh:? (1.2) I would know from the English depar'mint there?

Ava: Mm-mh. Tch! I don't think so.

På båndet lyder Avas svar meget kategorisk afvisende, med hendes indledende "Mh-mh" som den lyd, man laver, når man ryster på hovedet og samtidig siger nej med lukket mund. "Tch!" repræsenterer et smæk med tungen.

Det personligt/motivationelt præfererede svar er her et 'ja' eller i det mindste et forsøg på en søgen efter fælles bekendte. Det sekventielt præfererede svar er ligeledes en bekræftelse. Disse to former for præference gør tilsammen enten et prompte 'ja' eller en tøven/tænkepause til det præfererede svar, dvs. at en forsinkelse også er præfereret. Altså et 'ja' som sekventielt præfereret respons eller et 'nej/ved-ikke' gjort som dispræfereret respons (praksis-præference).

Men det faktiske svar kommer prompte og er derfor 'gjort' præfereret, selv om det er et 'nej', hvad der er det personligt og sekventielt dispræfererede svar. Dvs. at Avas ytring er et sekventielt dispræfereret svar, som er leveret præfereret. Sligt er uhøfligt, fordi hun dermed signalerer, at hun ikke engang vil gøre et forsøg på at lede efter det fælles referencepunkt, som kunne give dem noget at tale om og være fælles om. Bedre bliver det ikke af, at Bee dernæst spørger til en konkret lærer, som Ava bekræfter stadig er der. Hun havde altså haft mulighed for at finde mindst én at nævne. Fra Schegloffs undervisning på UCLA ved jeg, at det senere viste sig, at dette er den sidste samtale, de to fører. Venskabet er slut. Formentlig ikke lige på grund af ovenstående sekvens; men det er sekvenser som denne, der lader ane, hvorfor de ikke holdt kontakten ved lige. Bestræbelserne for at holde liv i forholdet var ikke lige store fra begge sider.

4.4 FRA ET POLITIFORHØR

Følgende sekvens er fra et politiforhør, hvor en ung mand, der er en gammel kending af politiet, bliver forhørt om bl.a. tyveri af frostvarer fra en navngivet vuggestue²⁴. I den forbindelse bliver han spurgt om, hvor i den pågældende vuggestue fryseren befandt sig. Hertil svarer den unge mand:

- 1 (.)
- 2 UM: den stod u:de i ø:h KØ:Knet.
- 3 P1: ja (.) så er det DIG der har været der.
- 4 UM: °°ja°°
- 5 (2.0)
- 6 P1: var du alene?
- 7 (1.0)
- 8 UM: næ:=jeg har været alene dernede=jeg kan ik huske der har været
nogle med dernede=
- 9 P1: =DET LØGN
- 10 (1.0)
- 11 der står heri at du er sammen med to andre.
- 12 (2.5)
- 13 vil du SELV læse det?
- 14 (2.0)
- 15 UM: ja jeg ve da godt læ:s det;
- 16 P1: .ha
- 17 (3.0)
- 18 hvem er de to andre?
- 19 (1.0)
- 20 UM: det kan jeg ikke huske ja:r mener jeg var alene.
- 21 (.)
- 22 P1: du lyver;
- 23 (.)
- 24 UM: °jeg lyver;°
- 25 (.)
- 26 P1: DET VED DU GODT
- 27 (1.0)

Og sådan fortsætter det et stykke tid endnu, indtil den unge mand producerer en forklaring på, hvorfor han ikke vil give navnene på sine kammerater.

Et interessant spørgsmål set fra et samtaleanalytisk synspunkt er, hvorfor politibetjenten (lin. 9) kan mene sig så sikker på, at den unge mand lyver (i lin. 8)²⁵. Nøglen hertil kan ligge i den unge mands svar på det forudgående spørgsmål om, hvorvidt han var alene. Svaret er for det første forsinket et helt sekund, og når det endelig kommer, så er det i første omgang det forkerte svar²⁶. Han producerer nemlig et svar, der passer til spørgsmålet 'Var du sammen med andre?'. Første del af hans svar er tilmed ikke et 'nej' til dette spørgsmål, men et udtrukket "næ:", hvilket ikke er en særlig stærk afvisning. Efter det udtrukne "næ:" produceres de næste to turkonstruktionsenheder påfaldende hurtigt, nemlig begge 'direkte påhængt', *latched*

on, den forudgående. Den første af disse produceres ydermere efter den indledende tøven, hvilket tyder på et markant redesign af turen. Og den anden af disse består i en forklaring. Den indledende pause, den efterfølgende tøven, svaret langt inde i turen og forklaringen er tilsammen tegn på en dispræfereret respons.

Et overbevisende svar på politibetjentens spørgsmål ville have været et prompte og kategorisk 'ja da', 'ja det var jeg' eller 'ja selvfølgelig'. Anskuet samtaleanalytisk er jeg derfor tilbøjelig til at give politibetjenten ret i, at den unge mand lyver. Og det er min påstand, at betjenten benytter sin intuitive fornemmelse som erfaren samtalepartner til at forstå betydningen af dispræfereret turdesign, uden at han af den grund behøver at kende til den faglige term.

Det er den samme kompetence, som erfarne og loyale ægtemænd og veninder besidder, når de ved, at det eneste acceptable svar på hustruens/venindens spørgsmål: 'Synes du jeg er for fed?' eller for den sags skyld 'Synes du mine låre er for tykke?' er en prompte og kategorisk afvisning. Tøver man bare brøkdele af et sekund for at lede efter ordene til et godt svar, så er man allerede dumpet til prøven.

4.5 UDVIDEDE SEKVENSER

Dette system, hvor ytringer er organiseret parvis, er kernen i det lokale styringssystem, den lokale organisering af turtagning. Turparret kan også kaldes den minimale sekvens.

Et turpar hænger nøje sammen, men kan godt have indskudte turpar undervejs, fx:

(konstrueret ex)

- (1) A: Kommer du i morgen?
- (2) B: Hvad tid skulle det være?
- (3) A: Kl. 2 eller deromkring
- (4) B: OK, det kan jeg godt

Her udgør ytringerne 1 og 4 et turpar, og ytringerne 2 og 3 ligeledes.

Turparret kan udvides til længere sekvenser. Der er mulighed for 'præ-ekspansioner', 'indskudte ekspansioner' og 'post-ekspansioner' (Schegloff 1990).

En 'præ-ekspansion' betegner en udvidelse af et grundlæggende turpar, hvor udvidelsen ligger før FPP'en. Det være sig i form af fx *preliminaries*

(forkortet præ-'s), som er præ-sekvenser (præ-'er), der kan have følgende formål:

- at forvarsle en ytring for at sikre, at den deri indeholdte handling ikke vil blive modtaget i dispræfereret form. Et eksempel på dette er følgende:
(konstrueret ex)
A: Skal du bruge bilen i aften?
B: Nej hvorfor?
A: Jeg tænkte på om jeg måske kunne få lov at låne den?
B: Det er i orden.
- at skabe en 'forberedt plads' (*slot*) til den efterfølgende ytring, fx som en opmærksomhedspåkalder, eller fx hvis den talende har svært ved at komme til orde
- at fungere som 'historieannoncering', (*story preface*), dvs. give et forvarsel om, at en historie er på vej
- at forvarsle en handling, såsom 'Jeg vil godt spørge dig om noget'

Projektionen bringer den projicerede handlings relevans ind i samtalen før handlingen selv, og før handlingen er forberedt. Derved udgør præ-'er en form for 'malplacering', (*displacement*).

Modtagelsen af præ-'en, eksemplificeret ved B's første tur i billån-eksemplet, kan tage form af en go-ahead (som i ovenstående eksempel) eller en stopper eller kan komme det forvarslede i forkøbet. I mit barndomshjem kunne et klassisk eksempel på det sidste være, hvis vores far eller mor straks efter præ-sekvensen "Skal I bruge bilen i aften?" meget irriterende svarede: "Nej, du må ikke". En sådan ytring udnytter den forventning, der er hos parterne om, at et spørgsmål af den kaliber er et forvarsel om, at en forespørgsel er undervejs. Et alternativ til at gå videre kunne være at skifte emne, det ville være et eksempel på en stopper.

Præ-ekspansioner kan også tage form af såkaldte *preliminaries to preliminaries* (*pre-præ's* eller præ-præ'er). Sådanne er karakteriseret ved først at indeholde en projektion af en turtype eller handling via benævnelse af, hvad taler vil gøre ('jeg vil godt spørge om noget') eller hvad der vil være involveret ('hør her', 'gør mig en tjeneste'), hvorefter den projicerede handling *ikke* følger umiddelbart efter, men det gør derimod endnu en præ-. Altså en slags dobbelt 'malplacering'.

Schegloff har et eksempel fra et radiospørgeprogram i New York, hvor lytteren indleder med at sige, at han godt vil stille et spørgsmål, hvorefter

han spørger politikeren i studiet, om denne kender Queens Boulevard, hvad der nogenlunde ville svare til at spørge Københavns overborgmester, om denne kender Åboulevarden. Derefter følger en lang historie om, hvad lytteren oplevede en dag et sted på denne gade, og historien fører til slut frem til et principielt spørgsmål til politikeren. Med sin indledende handlingsprojektion har lytteren markeret, at et spørgsmål vil følge, hvorfor den umiddelbart efterfølgende historie ikke er et brud på samtalels relevans, men derimod en baggrund for det lovede spørgsmål, der nok skal komme i den anden ende. Politikeren på sin side lytter pænt til historien uden at afbryde, fordi han ved, at der følger et spørgsmål efter, fordi det indledningsvis var blevet projiceret. Samtidig viser hans tålmodige venten, at han godt ved, at spørgsmålet til kendskabet til Queens Blvd. ikke er spørgsmålet, altså anledningen for lytteren til at ringe ind til programmet. Eksemplets anden præ-, nemlig dette spørgsmål vedrørende boulevarden er et typisk eksempel på brug af en præ- ved reference til fælles viden eller bekendte. Denne type præ- sikrer genkendelse eller forståelighed af disse referencer, samtidig med, at de markerer at føre frem til en pointe vedrørende det refererede. Man spørger ikke bare til, om en person kender Åboulevarden uden at ville sige noget i relation til den gade.

Noget, der ligner en præ-præ og tit forveksles med en sådan, er en 'præ-delikat' (*pre-delicate*). Det er en præ-, som går forud for tale om spørgsmål til noget personligt, sex el. lign. Denne type præ- markerer det efterfølgende som noget delikat, hvorfor samtalepartneren er forberedt. Et eksempel kunne være:

(konstrueret ex)

A: Må jeg spørge dig om noget?

B: Ja

A: Har du ikke taget lidt på?

B: Tjo jeg er gravid

A: Aij jeg havde en lille mistanke men man kan jo aldrig vide

Denne type præ-'er kan også markere statusforskelle mellem samtalepartnerne.

Den næste type udvidelse af turparret er 'indskudt ekspansion', som foregår mellem FPP og SPP. Indskudte ekspansioner kan være enten post-første (post-first), dvs. lægge sig efter FPP'en, eller præ-anden (pre-second), dvs. lægge sig før SPP'en. En post-første kommer typisk før en

præ-anden, men behøver det ikke, ligesom begge ikke behøver at forekomme. Ekspansionen post-første eller post-FPP foretager en klarlæggelse af FPP'en og hvad FPP'en har gjort relevant. Ekspansionen præ-anden eller præ-SPP beskæftiger sig med etablering af betingelser (fx indhentelse af nødvendige informationer), på baggrund af hvilke der skal vælges mellem flere mulige SPP'ere. Den sidste type ekspansion af turparret er post-ekspansion, der lægger sig efter SPP'en og derfor også kaldes post-second eller post-SPP. Denne sekvens kan beskæftige sig med konsekvenserne af SPP'en.

Af pædagogiske grunde har jeg i det følgende konstrueret en sekvens²⁷, der kan illustrere dette:

(konstrueret ex)

1 A: Fik du min besked?	(præ-FPP)
2 B: Nej, jeg er lige kommet ind ad døren.
Hvad var det?	
3 A: Jeg tænkte bare, om jeg måtte låne din
CD-afspiller?	(FPP)
4 B: Hvilken CD-afspiller?	(post-FPP)
5 A: Har du ikke en CD-afspiller?	
6 B: Jeg mente, hvilken af dem, jeg har flere.	
7 A: Nå, øh, jamen bare den du lettest kan undvære.	
8 B: Jamen, hvad skal du bruge den til?	(præ-SPP)
9 A: Til festen på lørdag, jeg ville gerne have
to at veksle imellem.	
10 B: Okay, god ide, jamen det kan du godt.	(SPP)
11 A: Fedt, tager du den med i morgen?	(post-SPP)
12 B: Ja, det kan jeg godt.	

Kernesekvensen er her turene i linje 3 og 10. Inden FPP'en i linje 3 er der en præ-FPP i lin. 1, som får en respons i linje 2. Lin. 4-7 består af to indskudte delsekvenser, der beskæftiger sig med, hvad FPP'en i lin. 3 gjorde relevant, og tilsammen udgør de en post-FPP sekvens. De efterfølges af en delsekvens i lin. 8-9, der beskæftiger sig med betingelserne for at kunne levere SPP'en i lin. 10, og derfor udgør en præ-SPP. Den sidste delsekvens er den i lin. 11-12, der beskæftiger sig med konsekvenserne af SPP'en i 10, og denne delsekvens udgør da en post-SPP. Nu er dette illustrative eksempel bevidst gjort meget forenklet, så alle ture er enten første pardele (lin. 1, 3, 4, 5, 8 og 11) eller anden pardele (lin. 2, 6, 7, 9, 10 og 12).

Selv i en så stiliseret sekvens som ovenstående springer det i øjnene, at de interagerende må yde et stykke arbejde for at forstå hinanden. Tit og ofte

må der derfor justeres på det sagte, og denne justering vil jeg sige lidt om i det følgende.

5 REPARATUR

Reparatur er en praksis, hvormed de interagerende kan beskæftige sig med problemer i at ytre, høre og forstå det sagte (Schegloff 1991). Reparatur kan foregå forskellige, men ikke tilfældige steder i talen. Typisk placeres reparatur (Schegloff 1991, Schegloff et al. 1977):

- 1) i første tur, dvs. i den samme tur som 'problemet' opstår i, som fx når den talende stopper op og giver sig til at opklare en potentiel tvetydighed;
- 2) i næste tur, dvs. af en anden taler og i turen lige efter problemkildeturen, og det foregår ved at denne næste taler initierer reparatur fx via et interrogativ ("Hva'?") eller en repetition af problemelementet, hvorfor denne type ytringer også kaldes NTRI for *next turn repair initiator* eller 'næstetursreparaturinitiator'; eller
- 3) i den efterfølgende tur af den oprindelige problemkildeproducent, dvs. af førstetaler i tredje tur, hvilket derfor også kaldes *third position repair* eller 'tredjetursreparatur', og fx kan bestå i at første taler efter at have hørt næste talers tur opdager, at vedkommende har misforstået første tur, hvorfor første taler går tilbage og opklarer problemet i *sin* næste tur, der er tredje tur.

Med hensyn til initiation af reparatur i næste tur, så er dennes formål at gøre første taler opmærksom på et problem. Selve udførelsen af denne reparatur foregår altså typisk i tredje tur, men den initieres i anden tur af næste taler. Forskellen på denne form og tredjetursreparatur kan fx være, at næste taler ikke har oplevet noget problematisk, men bare fortsætter samtalen med en producere en ny tur; men første taler kan ud fra denne anden tur se, at næste taler har misforstået noget, og at årsagen til denne misforståelse må være at finde i vedkommendes egen første tur, hvorfor der må initieres reparatur, og det foregår så i tredje tur.

Nogle af de problemer i talen, reparatur beskæftiger sig med, er ordsøgninger, fortællelser og genstarter. Følgende kan være indikatorer for initiation af reparatur i første tur:

- Tøvelyde
- Lydforlængelse
- TCU-interne pauser
- Stammen
- Selvfabrydelser

Tøvelyde, lydforlængelse, TCU-interne pauser, stammen og selvfabrydelser er alle reparaturindikatorer. Med undtagelse af selvfabrydelser er de endvidere såkaldte fremadrettede reparaturindikatorer, idet de peger fremad i ytringen og initierer reparatur af noget endnu ikke ytret. De kan således fx optræde ved ordsøgninger. Selvfabrydelse er i modsætning hertil en bagudrettet reparaturindikator, idet den initierer reparatur af noget allerede ytret.

6 STILHED ELLER NON-TALE

I CA-litteraturen optræder tre grundlæggende termer for stilhed, nemlig *pause*, *gap* og *lapse*, der dækker fire forskellige former for non-tale. I det følgende forklarer jeg disse termer (Sacks, Schegloff & Jefferson 1974), og opregner til slut de forslag til danske termer, jeg vil anbefale.

Ordet *pause* bruges til at betegne to forskellige slags stilhed: Den ene type er et TCU-internt ophold i talen, hvad man også kunne kalde et ophold, opholds-pause eller TCU-intern pause. Den anden type er en næste-talers pause, dvs. en pause efter at igangværende taler har foretaget næste-valg, men før denne næste taler er begyndt at tale, hvorfor man også kunne kalde denne type stilhed for tøven eller en tøve-pause.

Ordet *gap* betegner en kort stilhed mellem to ture, hvorfor det også kan kaldes et gab, et hul, en hul-pause, et mellemrum, et tur-mellemrum eller en tur-mellemrums-pause. En tur-mellemrums-pause tilhører ikke nogen, optræder efter TRP og er kun et mellemrum, hvis taleren efter TRP ikke er den samme som taleren før TRP, dvs. der skal være tale om en stilhed mellem to forskellige taleres ture. Derved ligner en mellemrums-pause den form for stilhed, der hedder næste-talers pause; blot kan man ikke ved en mellemrums-pause udnævne den til at tilhøre nogen bestemt af parterne, som fx næste taler.

Endelig er der ordet *lapse*, der betegner en lang stilhed (typisk over 1 sekund), et brud i samtalen, hvorfor den også kan kaldes et slip eller en slip-pause. Denne type stilhed forekommer, hvor der hverken foretages

selv-valg fra nogen af parterne eller næste-valg fra den forudgående talers side; og denne indbyrdes manglende tilbøjelighed til at tale kan gå i ring (se nederste venstre hjørne i flow-chartet), hvorfor der er tale om en cyklisk pause.

Med i betragtning bør også tages den lillebitte pause på et splitsekund, der er mellem to ture med såkaldt naturlig overgang. Det er egentlig ikke et tidsrum, som man regner for en pause, men siden man nu kan høre, når den *ikke* er der, nemlig ved den såkaldt direkte påhængte turovergang, så er den en faktor, man må regne med²⁸. Jeg vil foreslå at kalde denne type stilhed for en 'tur-skifte-pause', siden den hører med til den rent tekniske overgang fra en tur til den næste. Den er en del af det overgangsrelevante sted, TRP, mellem to ture. Ligesom det direkte påhæng, så optræder tur-skifte-pausen mellem to TCU'er, uanset om de bliver produceret af samme taler eller af to forskellige talere.

Der skelnes således mellem fem forskellige typer stilhed:

- TCU-intern pause
- Tur-skifte-pause
- Næste-talers pause
- Tur-mellemrums-pause (*gap*)
- Cyklisk pause (*lapse*)

Gail Jefferson er efter analyse af enorme datamængder nået frem til det resultat, at de samtalende orienterer sig mod en standard for, hvornår pauser begynder at blive problematiske, hvorfor hun taler om en standard matrix (Jefferson 1983b). Når en pause er på omkring 1 sekund begynder de interagerende at behandle den som problematisk. Fx bliver sådan en lang pause ofte opfattet som om, at en dispræfereret respons er på vej.

Såvidt pauser. I det følgende vil jeg uddybe det stik modsatte, nemlig overlappende tale, og forsøge at benævne forskellige typer af overlap.

7 OVERLAP

Overlap er ikke så meget et spørgsmål om, at folk ikke lytter til hinanden, men tværtimod et resultat af fint samarbejde mellem samtaledeltagerne (Jefferson 1983a). Der er intet sted i turen, hvor overlap *ikke* kan foregå ud fra turtagnings-systematisk begrundelse, men typisk finder en af følgende former for overlap sted:

- 1) Overgangsoverlap, et overlap ved PCP, der er et biprodukt af, at N begynder at tale ved Fs PCP, og F fortsætter efter PCP.
- 1a) Afslutningsoverlap, der er et præsteret overlap, idet N sætter af under de sidste lyde af det sidste ord i Fs TCU. Det er et spørgsmål om, at N beregner, hvornår F vil være nået til sin turs fuldendelse. N bryder ind, idet alle praktiske opgaver i forbindelse med Fs tur er løst, dvs. hvad, der skal siges, er blevet sagt, med undtagelse af de sidste lyde. N er i sin fulde ret til at starte, ligesom F er i sin fulde ret til at fortsætte.
- 1b) Overlap påhængt fuldendt TCU, hvilket består i, at N laver et perfekt påhæng til en fuldendt TCU og hvad han/hun troede var en fuldendt tur.
- 1c) Overlap pga. start ved normal slot for næste tur, hvilket er den almindeligste type overgang: Et lillebitte ophold (turskiftepause) mellem Fs tur og Ns tur, dvs. hverken overlap, påhæng eller mellemrum, Ns tur er bare 'næste tur'. Når der bliver tale om overlap, så er det fordi F fortsætter med at producere en ny TCU efter sin netop fuldendte TCU, og N opfattede denne fuldendte TCU som den sidste i turen, hvorfor selve turen skulle være fuldendt. Dvs. at N starter lige efter en minimal tidsperiode, hvor F lige netop har nået at producere første lyd af sin nye eller forlængede TCU. der er flere mulige begrundelser for denne type: i) Det kan være et resultat af næste talers arbejde, idet den projicerer placeringen af sin tur efter Fs TCU plus den normale turskiftepause, dvs. ved den normale slot for overgang. Der er da tale om, at N tillader et lille stykke tale mere fra F, inden N selv sætter af; ii) Det kan være, at N hører, at F fortsætter, og tillader lige netop en første fortsættende lyd fra F, inden N selv påbegynder sin tale som en afbrydelse, dvs. den systematiske ret til at tale udnyttes til at afbryde; iii) Det er muligt, at N har en *blind spot*, et blindt punkt, dvs. en vis reaktionstid, inden han når at opfatte, at F ikke er standset, således at N selv er begyndt og først derefter opdager, at F ikke er standset.
- 1d) Overlap af indånding lige før PCP, hvilket består i, at Ns faktiske tale ikke begynder før efter den sidste lyd af det sidste ord i Fs tur, men Ns hørbare indånding kommer lidt før, hvorfor Ns indånding overlapper afslutningen af Fs tur.
- 1e) Overlap midt i genkendelse af sidste ord i TCU, hvilket betyder, at N genkender I) at F er ved at være nået til PCP og II) hvad det sidste igangværende ord er, og påbegynder sin tale netop dér, hvor det sidste ord genkendes i stedet for at vente til det er færdigudtalt. Måske hand-

ler genkendelsen mere om genkendelse af overgangsrelevans end om genkendelse af Fs turs indhold. N demonstrerer på denne måde i) sin forståelse af Fs tur, ii) at Fs tur er tilstrækkelig, idet dens praktiske opgaver løst.

- 1f) Overlap pga. start før genkendelig afslutning, hvilket består i, at N genkender, hvad der vil blive sidste enhed i Fs TCU, således at der er overgangsrelevans, hvorfor N begynder netop der. N begynder, idet Fs tur er slut bortset fra de(t) sidste ord, således at 1) tilstrækkeligt er sagt, 2) det relevante sted er nået. Dette sker typisk ved idiomer, fx: 'som at løbe hovedet//ind i en mur', hvor // betegner stedet hvor næste taler begynder.
 - 1g) Overlap pga. start før 'gættelig' afslutning, hvilket er det samme som 1f), bortset fra at der ikke er tale om idiomer, men gæt af hvad der sandsynligvis vil komme. Der er ofte tale om, at det er projiceret fra hvilken ordklasse det resterende vil komme, og præcist hvilke ord, der vælges fra denne klasse, er ikke afgørende. F demonstrerer med denne type overlap i særlig grad sin forståelse af det, F siger.
 - 2) Overlap ved tilstrækkelig information eller når pointen er klar, hvilket er mere orienteret mod turens fuldendelse end mod overgang.
 - 2a) Overlap pga. enheds-målstyring, hvilket består i, at N starter ved genkendelse af ord eller udtryk, dvs. midt i ord eller efter første ord i et udtryk. N demonstrerer, at alt væsentligt er sagt i Fs tur, hvorfor overgang bør finde sted.
 - 2b) Overlap pga. pointe-målstyring, hvilket vil sige, at N starter længe før overgang er nået, men idet tanken i Fs tur er klar.
 - 3) Overlap ved taleproduktionsproblemer, hvilket består i, at N sætter af ved Fs ikke-flydende tale.
 - 3a) Overlap midt i turen pga. start ved ophold og fyldte pauser, hvilket vil sige, at N sætter af ved ophold eller fyldte pauser i Fs tale. Det er muligt, at N tolker pausen som tegn på, at Fs tur er eller bør være slut, selv om Fs TCU ikke er fuldendt, hvorfor overlappet kan være et biprodukt.
 - 3b) Overlap midt i turen pga. start ved stammen, hvilket vil sige, at N sætter af ved Fs små genstarter og reparation i form af stammen. I langt de fleste tilfælde fortsætter F efter sin stammen, hvorfor vedkommendes stammen er at betragte som en mekanisme, og ikke et tegn på ønske om turovergang. Det er muligt, at N betragter Fs stammen som udtryk for at denne snubler og derefter giver op eller forlader sin tur²⁹.
- Overlap skal altså ikke bare betragtes som forstyrrende afbrydelser, der

viser den ene talers forsøg på at dominere over den anden, eller er et udtryk for klodsethed. Tværtimod springer det samarbejdende og den høje grad af præcision i forhold til det overgangsrelevante sted i øjnene.

8 ENKELTENHEDSTURE OG FLERENHEDSTURE

At sige noget, dvs. konstruere en tur, foregår interaktionelt og er at betragte som en præstation. Det er ikke bare en aflevering af et forudgående kognitivt arbejde. Dette ses tydeligst ved lange ture (Schegloff 1982).

Grundlæggende kan skelnes mellem på den ene side *single-unit turns*, for nemheds skyld her forkortet SUT, enkeltenhedsture eller solo-TCU-ture, som man også kunne kalde dem, og på den anden side *multi-unit turns*, flerenhedsture eller multi-TCU-ture, her forkortet MUT.

Hyppig forekomst af enkeltenhedsture skyldes, at de(n) ikke-talende holder udkig efter PCP af første enhed i igangværende tur som et sted at starte egen ny tur, samt at den talende orienterer sig mod at komme med det, der skal siges, før første PCP (Schegloff 1982). Det forekommer især, når der er stærk konkurrence om at få ordet.

Flerenhedsture er noget, der præsteres. Man kan foretage en startmarkering af et ønske om at få en lang tur på flere måder, og denne markering kan i sig selv projicere, at en sådan lang tur er på vej:

- Liste-initiering (som fx 'Der er tre grunde til det her' eller 'For det første')
- Historieannoncering (som fx 'Nu skal du bare høre')
- Præ (som fx 'Må jeg godt lige spørge om noget?')
- Præ-præ (som fx 'Jeg vil godt spørge dig om noget. Du kender godt Jonas, ikke?')
- Lang og tydeligt hørbar indånding
- Indleder eller forord (*preface*) (Kjærbeck 1996, 1997) i form af fx kompositionsmarkører (Andersen 1986) (som fx 'Jeg vil godt lige slå noget fast' eller 'Hvis jeg lige må skyde noget ind her')

Ved at projicere en MUT inviterer taleren modtager til at holde sig tilbage, hvor vedkommende ellers ville have startet en tur, således at 'efter-førsteenheden' (*the post-first-unit*) kan produceres.

Man kan også sikre sig en MUT ved at lave en såkaldt *rush-through*, et hurtigt 'gennemløb', der består i, at man, idet man nærmer sig et PCP, sæt-

ter talehastigheden op, holder intonationsfald tilbage, holder indåndingen tilbage, formulerer sig, så der bygges bro over PCP'et, og lander igen med normal tale et stykke inde i næste TCU. Derved eliminerer man den potentielle overgangsrelevans ved PCP'et og skynder sig videre, indtil der ikke længere er overgangsrelevans.

MUT kan også forekomme, hvor taleren egentlig gerne vil af med ordet, men ingen anden taler melder sig, og talerens tolerance over for pauser er lav, hvorfor cyklisk tale kan forekomme³⁰. Det svarer til at køre i ring i øverste højre hjørne af flow-chartet.

En potentiel del af konstruktionen af en MUT, er vha. de såkaldte *continuers* (forklares i det følgende afsnit). Hvor andre potentielle talere kunne påbegynde en tur, men ikke gør det, forekommer hyppigt nik, smil, "mm"er, "m hm"er, blikke etc. Sådanne signaler produceres ganske vist af modtager, men kan udbedes af taleren vha. fx tag-questions. Det er også sådanne signaler, en taler beder om ved at fremsætte en historieannonce-ring:

A: Nej, nej, nej, du drømmer ikke om, hvilken morgen jeg har haft!

B: Nå?

Her fungerer B's lille nå som en sådan markør, der siger 'fortsæt bare, du må godt fortælle historien, jeg lytter'.

9 MARKØRER OG SIGNALER

Det ville føre for vidt her at forsøge at opregne, eksemplificere og diskutere alle de mulige modtagersignaler og andre markører. Blot vil jeg nævne nogle særdeles nyttige i analysen: *continuers*, *acknowledgement token*, *change-of-state token*, *floor holder*, samt *silence filler*.

Continuers eller 'fortsættermarkører' (Schegloff 1982) er fx "mm" og "mm hm", småord der almindeligvis bruges til at vise, at en forlænget turenhed er under produktion hos den anden, og at denne turenhed endnu ikke er, kan eller bør være fuldført, hvorfor vedkommende skal fortsætte med at tale og med den igangværende enhed. Via dette signal samarbejder modparten om at lade den talende brede sig og få en lang tur, fx for at fortælle en historie eller komme med en længere argumentation. Det er derfor meget oplagt at kalde disse for fortsættelsesmarkører. Produktionen af disse vidner om respekten for den andens taletur. Ved et projiceret spørgsmål vil modparten således selv ved et langt og omstændeligt forar-

bejde til spørgsmålet nøjes med at producere fortsættelsesmarkører, indtil spørgsmålet er stillet. Gentagne gange brug af samme fortsættelsesmarkør kan være tegn på dalende interesse, mens varieret brug af fortsættelsesmarkører viser interesse. Ved en slot for en fortsættelsesmarkør er der tale om, at forudgående tale kan have inviteret respons, og så kommer fortsættelsesmarkøren i form af fx en overraskelsesmarkør ('virkelig?'), en bedømmelse ('wauw', 'nej hvor sjovt', 'hold op hvor underligt') etc. Det betyder, at manglende produktion af dem efter invitation viser mangel på overraskelse etc. Hvis der omvendt inviteres til latter, og der i stedet produceres en fortsættelsesmarkør, så er det også et signal, fx om at det sagte ikke var morsomt. Når der produceres en fortsættelsesmarkør, så gives der samtidig slip på muligheden for at påbegynde reparation (reparationsundladelse), hvorfor det at producere en fortsættelsesmarkør samtidig signalerer, at modtageren hidtil ingen problemer har haft med talen.

En *acknowledgement token* (Jefferson 1984a, Gardner 1995) kan være et lille 'mm', 'hja' eller 'klart nok'. Ordet 'acknowledge' indeholder aspekter af at indrømme eller genkende noget, at vise taknemmelighed over noget eller rapportere at have modtaget noget, hvorfor jeg vil foreslå at bruge termen 'anerkendelsesmarkører' for dem på dansk.

En *change-of-state token* (Heritage 1984a), fx i form af 'nå', kan være en 'tilstandsskiftemarkør' eller en 'nyhedsmarkør', hvormed der signaleres, at det sagte er nyt for modtageren, eller på anden måde bringer vedkommende i en anden tilstand, end han/hun var i inden forudgående tur.

Silence fillers (Jefferson 1983a) eller 'fyldte pauser' kan fx være et turinternt 'øh' eller en lydforlængelse som 'de..t'.

En *floor holder* (Jefferson 1984b), eller på elegant dansk en 'taleretsfastholder', kan ligeledes være et turinternt "øh", der kan have som funktion at lede tilbage til afbrudt samtale eller annoncere noget som værende uafgjort. Der kan også være tale om en turstart, hvor den talende signalerer en anerkendelse af at have fået ordet og forpligte sig på at sige noget, men endnu ikke ved, hvordan det skal siges, hvorfor der er brug for at vinde tid. En taleretsfastholder kan også bruges som forvarsling af noget uafgjort eller verserende, eller til at introducere et i samtalen verserende, men uafgjort emne.

Mange småord og 'mm'er kan kategoriseres som både den ene og den anden markør, afhængigt af konteksten. En meget vigtig faktor til at skelne dem fra hinanden er intonationen. Et lille 'mm' yttret med faldende intonation vil således typisk være en anerkendelsesmarkør, mens det samme lille

'mm' yttret med faldende-stigende intonation vil være en klassisk fortsættelsesmarkør; og der er mange andre muligheder for, hvad det stakkels lille 'mm' skal kategoriseres som (Gardner 1995).

Simpelthen at tage et eksempel på en udfyldning af en kategori og opøje den til, hver gang den optræder, at være et udtryk for denne kategori vil være i stærk modstrid med CAs arbejdsmåde. Man vil således ikke kunne stole på, at hver gang man ser et 'nå', så er det en nyhedsmarkør. Det gælder med de fleste af de grundbegreber, jeg har gennemgået i denne artikel, at man ikke bare håndfast må foretage en sådan kategorisering. Det lokale, det kontekstuelle, det interaktionelle og det funktionelle aspekt må aldrig lades ude af betragtning.

AFSLUTNING

Efter en forelæsning engang om præference for enighed, blev Sacks af en af tilhørerne spurgt om, hvorfor han fokuserede på maskineriet i stedet for på, hvad folk forsøgte at gøre i en samtale. Hertil svarede han: "Well, you cannot find what they're trying to do until you find the kinds of things they work with. (...) it is only, I think when we begin to have some considerable idea about the sorts of things they are operating with (like a preference for agreement), and the sorts of ways they operate with those things, that we have much of an idea about such matters as 'what they're trying to do'" (Sacks 1987).

Det har naturligvis ikke været muligt på denne begrænsede plads at introducere mere grundigt til paradigmet og metoden for samtaleanalyse, eller til alle de begreber og termer, som CA opererer med. Udvalget og fremstillingen har været foretaget efter en iagttagelse af, hvilke der for mine studerende har vist sig umiddelbart mest anvendelige, når de har arbejdet med analyse af data. Vil man gerne videre, kan jeg henvise til bøgerne Goodwin 1981, Hutchby & Wooffitt 1998 og Steensig 1998, til antologierne Atkinson & Heritage 1984, Button & Lee 1987, Boden & Zimmerman 1991, Drew & Heritage 1992, Ochs, Schegloff & Thompson 1996, samt referencerne heri til individuelle artikler.

CA har endvidere en hjemmeside med adressen: <http://pscw.uva.nl/emca/index.htm>

Den er oprettet af Paul ten Have, og på den forefindes opdaterede litteraturreferencer, oplysninger om konferencer mv., samt henvisning til en hotline, hvor faglig diskussion foregår.

TRANSSKRPTIONSSYMBOLER ANVENDT

SYMBOL	TEKSTFORKLARING	BETYDNING
,	komma	fortsættende global intonation
.	punktum (efter ord eller stavelse)	final global intonation
?	spørgsmålstegn	stigende global intonation
;	omv. spørgsmålstegn	let stigende global intonation
grundbegreb	understregning	tryk
:	kolon	lydforlængelse
↑	lodret opadgående pil	opadgående lokal intonations- bevægelse pitch reset fra lavt leje
↓	lodret nedadgående pil	nedadgående lokal intonations- bevægelse pitch reset fra højt leje
(.)	punktum i parentes	mikropause i talen på under 1/4 sek.
(0.7)	tal i parentes	pause i talen, længden ang. i sekunder
§	paragraftegn	overdrevent tydeligt/korrekt udtale
«grundbegreb»		udtales langsomt
»grundbegreb«		udtales hurtigt
[firk. v.-stillet klamme	overlap begynder
]	firk. h.-stillet klamme	overlap slutter
	lodret lang streg	overlap af stavelse begynder
˘grundbegreb˘	opadv. åben halvcirkel	smilende stemme
-	bindestreg	ord/stavelse afsnappes, gløttalt lukke
.h	punktum før h	hørlig indånding
h		hørlig udånding
(h)	h i parentes	markerer midt i ord eller stavelse eksplosiv udånding som under latter
°grundbegreb°	gradtegn	ytres med svag/lav volumen
°°grundbegreb°°	dobbelt gradtegn	ytres med meget svag/lav volumen
GRUND	kapitæler	ytres med høj volumen
=	lighedstegn	en efterfølgende tur (eller turkonstruktionsenhed hvis lighedstegnet optræder turinternt) er direkte påhængt den forudgående

FORKORTELSER ANVENDT I DENNE ARTIKEL

CA	Conversation Analysis, en særskilt forskningstradition inden for samtaleanalyse
F	Første taler, igangværende taler
FPP	First pair part, første pardel af turpar
MUT	Multi-unit-turn, flerenhedstur
N	Næste taler
NTRI	Næstetursreparatursinitiator
PCP	Possible completion point, potentielt sted for færdiggørelse af turkonstruktionsenhed
SPP	Second pair part, anden pardel af turpar
SUT	Single-unit-turn, enkeltenhedstur
TCU	Turn constructional unit, turkonstruktionsenhed
TRP	Transition relevance place, overgangsrelevant sted

NOTER

1. I Danmark bruges termen 'samtaleanalyse' generelt om analyse af samtaler, uanset metoden. For at undgå forvirring mht. om jeg i det følgende taler om samtaleanalyse i denne generelle betydning, eller decideret om Conversation Analysis som metode, vil jeg hver gang, jeg henviser til denne metode, anvende forkortelsen CA eller termen 'konversationsanalyse', der er det danske navn for den.
2. Artiklen er præcis ment som en sådan indføring i en særskilt metodes grundbegreber. Det har ikke været tanken, at den skulle læses programmatisk. Omvendt ville det ærgre mig, hvis man lastede metoden for noget, som jeg bare ikke havde forstået godt nok eller forklaret godt nok. Artiklen skal altså ikke læses som 'hvad CA har at sige om', men som hvad jeg har at sige, med den baggrund jeg nu engang har inden for konversationsanalyse, pragmatik og organisatorisk kommunikation.
3. Der eksisterer dog en kortfattet introduktion til CA som paradigme (Kjærbeck 1997, 1998), og undervejs er en særdeles grundig introduktion til turtagningsgrammatik (Steensig 1998).
4. Jeg vil gerne takke Jakob Steensig (AAU), Johannes Wagner (OU), Orla Vigso (RUC), Terkel Skårup (HHK), samt NyS-redaktionen (KU) for kommentarer til tidligere versioner af denne artikel. Ligeledes vil jeg gerne takke de danskstuderende på KU i foråret 1997, og på RUC i efteråret 1997 og 1998, der har været prøvekaniner og inspireret med deres spørgsmål og kommentarer. Uden alle disse menneskers bidrag ville artiklen have været meget værre.

5. Det gælder først og fremmest begrebet turkonstruktionsenhed, der introduceres i afsnittet om turtagning.
6. Der er afgjort en stor erkendelsesmæssig funktion af sproghandlingsteorien, eftersom den ekspliciterer de forskellige niveauer, en ytring kan have, henholdsvis det lokutionære, det illokutionære og det perlokutionære. Ligesom det er vigtigt, at den sætter fokus på, at man handler gennem det, man siger. Det mest problematiske ved sproghandlingsteorien er klassifikationen af sproghandlinger. Der er blevet gjort mange, lige utilfredsstillende, forsøg på at opstille kategorier og indplacere alle tænkelige sproghandlinger i dem, hvilket i sig selv vidner om, at det er et diskutabelt projekt. Hvis en ytring afhængigt af konteksten kan have mange forskellige betydninger på det illokutionære niveau, så vil ikke bare ytringer, men også typer af ytringer, skulle placeres i flere forskellige kategorier, og så begynder det at blive svært at se formålet med det. I praktisk analyse af autentisk talesprog viser disse klassifikationer sig ofte enten at være vanskelige at arbejde med, eller at resultaterne er ret intetsigende (se nedenfor). Det viser sig da ofte også, at når man ser en sproghandlingsanalyse udfoldet på dialog, så foregår det gerne på skuespil, hvor der netop ikke er tale om autentisk samtale, men om replikker, som er stiliserede og bevidst formuleret med henblik på at operere på de forskellige udsagnsniveauer. Tager vi fx handlingstypen spørgsmål, så kan et spørgsmål udrette mange forskellige ting. Et eksempel: A taler med sin veninde, B, og rakker i løbet af samtalen frustreret ned på sin kæreste, C, og efter A's beskrivelse af C's væremåde siger B: "Er han født i går eller bare 100 år for sent?" "Lige nøjagtig!" Replikerer A straks. Det mindst interessante ved B's ytring er, at den rent syntaktisk er et interrogativ, og at dens lokutionære niveau er et spørgsmål til information. Hvis A's svar havde været: "Altså, han er jo født i 1971", så ville B sandsynligvis have betragtet A som en social analfabet, med mindre de to da lige netop havde en indbyrdes reference til, hvad der er galt med én, når man er født i dette år, og så ville responsen nok snarere have været et grineflip. Men nu kan vi se ud fra A's faktiske svar, at ingen af delene var tilfældet. B's ytring var en karakteristik eller diagnose af C's adfærd, der viser, at hun forstår sin veninde så godt, at hun kan uddybe og fortsætte hendes ræsonnement på en måde, så A ikke kunne have sagt det bedre selv. De viser, at de forstår hinanden, og at de nyder at gøre det. Dette lille ufuldstændigt behandlede eksempel viser, at 'det er misvisende at betragte handlingskategorier som spørgsmål, løfter osv. som analyseobjekt. Det er commonsense, ikke tekniske, kategorier' (Schegloff 1984:30). Jeg kan ikke inden for disse rammer gøre mere ud af CAs kritik af sproghandlingsteorien, eftersom der er stof nok til en artikel i sig selv i dette emne.
7. Det vil føre for vidt her at gengive Jenny Thomas' meget grundige og indsigtfulde kritik, men jeg kan varmt anbefale læsning af den.
8. Eftersom jeg, typisk for min forskergeneration, er 'opvokset' indenfor pragmatikken, betragter jeg mig således personligt som en samtaleanalytiker, der har pragmatikken internaliseret og anvender konversationsanalytisk metode. Det giver sig

udslag i, at jeg først og fremmest analyserer data mikroanalytisk, men derefter trækker på pragmatikken, når jeg drøfter mine observationer og forsøger at perspektivere dem. Når man arbejder således, vil man fx ikke indlede en analyse med at lede efter faceworkstrategier, mens man efter den egentlige analyse godt ville kunne trække faceworkteorien ind som en forklaringsramme. Tilsvarende vil en konversationsanalytiker med baggrund i lingvistikken eller fonetikken trække tråde fra konversationsanalysen til lingvistiske henholdsvis fonetiske indsigter.

Per Linell har i en samtale foreslået mig at kalde det teori- og analyseniveau, hvor fx faceworkteorien befinder sig, for interaktionens 'mezzo-niveau', da det befinder sig mellem mikroniveauet og makroniveauet. Det synes jeg personligt er en meget rammende betegnelse. Analysevejen kan derfor være at bevæge sig fra mikroniveau til mezzoniveau, aldrig at indlede med at postulere på mezzo-niveau uden at have mikroanalytisk dækning.

Makroniveauet er man meget tilbageholdende med at udtale sig om inden for CA, eftersom der er en lang vej fra turkonstruktionsenheder til køn, klasse og etnicitet. Det betyder naturligvis ikke, at man ikke mener, at undertrykkelse finder sted, eller at de mønstre, der er beskrevet inden for makrosociologi, socialpsykologi, sociolingvistik etc., ikke er sandsynlige. Men hvis en konversationsanalytiker skulle udtale sig på makroniveau, så skulle det være mikroanalytisk funderet, og man ville se en stor risiko i at ende med at generalisere til stereotyper. Se fx Jefferson (1994), der har beskæftiget sig med latter i relation til køn.

9. I analyser af samtaler lavet af folk med andet ståsted end det konversationsanalytiske er det således meget almindeligt at se anvendt begreber og erkendelser fra konversationsanalysen, uanset om de pågældende forskere i øvrigt er forbeholdne over for metoden eller ej. Turtagningsmodellen blev således hurtigt adopteret af sprogforskere bredt.
10. Også kaldet *member's competence*, på dansk 'medlemskompetence'.
11. Det diskuteres til stadighed inden for CA, hvad en tur henholdsvis en ytring er. Det er ret vanskeligt at formulere en smidig definition på begrebet tur, men termen dækker sædvanligvis "det en person siger, fra h/n begynder til han/hun holder op" (Steensig 1998:5). Både begyndelsen og afslutningen af turen er interaktivt forhandlet og kan derfor kun defineres retrospektivt. En ytring defineres inden for CA anderledes end fx inden for sproghandlingsteorien. En ytring betegner her "et talebidrag, en konkret rækkefølge af ord eller lyde" (Steensig 1998:6). Spørgsmålet er så dels, hvad forskellen er, og dels hvad man stiller op med fysiske handlinger og nonverbale udsagn, som efterfølgende kan responderes på verbalt eller som udgør en respons på noget verbaliseret. Der er endvidere problemer med host, grynten, latter og deslige. Jeg finder det selv mest operationaliserbart at definere en tur som tilhørende mængden af handlinger, verbale udsagn samt nonverbale ditto. Ytringer kan så defineres som en delmængde heraf, nemlig udelukkende de verbaliserede ture. Alle ytringer udgør derfor også ture, mens ikke alle ture er ytringer. Man kan såle-

des forestille sig en interaktion, hvor A holder døren for B, og B kvitterer med et 'tak'; her optræder to ture, men kun én ytring. Et 'hm' eller et 'øh' kan udgøre selvstændige ytringer. Latter og host kan udgøre selvstændige ture, men ikke selvstændige ytringer, selv om de naturligvis kan indgå i ytringer.

Problemet med denne definition på en tur er, at en samtaledeltager kan producere en tur, holde en pause, hvor næste taler så kommer ind, hvorefter første taler ytrer noget, som er konstrueret til at være en fortsættelse af det forudgående. Spørgsmålet er her så, om første taler har produceret en eller to ture (Goodwin 1981). Steensig (1998) vælger at løse dette problem ved at anvende den skelnen, jeg ovenfor har refereret ham for. Til gengæld åbner denne løsning så for andre problemer, nemlig de ovenfor nævnte afgrænsningsproblemer.

12. Dette udelukker naturligvis ikke, at de kan tro at have forstået hinanden, men reelt tale forbi hinanden. Det vil de talende da kunne tage op senere, men da vil det kræve et særligt stykke arbejde for de talende at skabe lejlighed til at indlede reparation.
13. Der består af enkelt-'ords'-turenheder, hvor lyde som 'hm' tæller med som ord.
14. Der er en brokkasse bestående af TCU'er på mere end et ord og mindre end en ledsætning, dvs. nominalsyntaxmer, adverbelle/nominelle syntaxmer, finitte sætninger uden komplement, infinitte verbalkonstruktioner, finitte sætninger uden subjekt etc. (Steensig 1998).
15. .Nemlig følgende steder (markeret med /):
 =oKAY / (1.0) ø:h (.) nyt (0.5) skal vi ta(h)le om / (0.5) om de:i: farver eller ikk-farver / (0.7) ø::hm: (0.5) magasinet (0.5) vender vi tilbage te / (.) kommentarerne / (0.5) vi skal i gang med det næste magasin / (1.5) der hedder magasin (.) ET / (0.5) tooghalvfems / (1.2) me:get hurtigt / (.) hvert fald / (.) før jul / (.) ska: vi:: / (0.7) begynde og: (0.7) / og jeg ve ikk /
16. Det er en tolkningsmulighed, som understøttes af, at lederen allerede længe forinden er begyndt at tøve. Det vidner det udtrukne "ska: vi::", der er efterfulgt af en ganske lang pause, hvorefter følger "begynde og:" efterfulgt af endnu en pause, hvor det udtrukne "og:" ligeledes er tegn på reparation eller en potentiel udtoner. Rent syntaktisk ville det være vellykket at sige 'hvert fald før jul skal vi begynde og', hvorfor der kunne argumenteres for, at dette er én projiceret TCU. Men det kan Klaus ikke vide noget om på det tidspunkt, hvor lederen siger "ska:" etc., dvs. undervejs. Lydforlængelserne tyder på nogle problemer med taleproduktionen, der muligvis kan skyldes, at han på dette tidspunkt får øje på, at Klaus sidder på spring, jf. kollegaen Sigurds senere humoristiske bemærkning om at komme "frem til bordkanten" (lin. 21-23).
17. Man kan imidlertid hævde, at lederens brug af intonation i denne tur spiller en afgørende rolle for Klaus' sene respons. Et relevant spørgsmål er, om lederen via in-

tonation foretager en såkaldt listekonstruktion, hvilket er en teknik, der fungerer meget stærkt mht. at sikre sig en lang tur. Brugen af intonation til sådanne formål er et spørgsmål, som jeg p.t. forsker i, hvorfor jeg ikke vil kunne konkludere på det her. Jeg vil dog sige lidt mere om lange ture og listekonstruktion senere i artiklen.

18. Denne samtale blev optaget i efteråret 1991 og indgik som data i min specialeafhandling (Femø Nielsen 1992). Godt et halvt år senere måtte firmaet foretage en række besparelser, og som følge heraf blev bl.a. denne afdeling beskåret. Klaus var en af dem, der ikke fortsatte i afdelingen. Det behøver ikke nødvendigvis overhovedet at have relation til sekvenser som den her gengivne. Personligt finder jeg det imidlertid tankevækkende, at de medarbejdere, som jeg på baggrund af min analyse formodede måtte have et godt forhold til chefen, alle blev i afdelingen, mens ingen af de medarbejdere, som jeg på baggrund af min analyse øjnede havde konflikter med chefen, fortsatte i afdelingen. For en god ordens skyld vil jeg gerne oplyse, at lederen ikke fik mit speciale i hånden, før efter at omstruktureringerne var gennemført, og at jeg heller ikke inden havde drøftet dette med ham. Som sagt behøver disse forhold ikke at have noget med dette møde, eller for den sags skyld lignende møder, at gøre; men det ændrer ikke ved, at det i høj grad er samtaler, der konstituerer mellemmenneskelige forhold, og at det derfor har konsekvenser ud over samtalerne rækkevidde, hvad der foregår i de indbyrdes samtaler. Så derfor er det da absolut en mulighed, at de indtryk, der har lejret sig hos lederen under interaktioner som denne, har været medvirkende til hans senere beslutninger vedrørende medarbejdernes fremtidige arbejdsopgaver.
19. Såvidt jeg kan overskue, ligger det ikke i den oprindelige sekvensdefinition, at en af turene i parret kan være en non-verbal handling. Så selv om flere af disse andre termer indeholder ordet 'ytring' og ikke 'tur', fordi nogle af de, der har foreslået de pågældende termer på dansk, har arbejdet med et andet ytringsbegreb, end jeg gør, så vil jeg foreslå, i hvert fald foreløbig, at lade den klassiske definition af tur-parret gælde. Altså, at selv om jeg foreslår at lade det benævne turpar, så er der tale om et ytringspar, et par af verbaliserede ture. Jeg kunne imidlertid godt selv acceptere at kalde et par, hvor fx andendelen er en non-verbal handling (såsom at række saltet, for nu at trække et historisk eksempel frem), for et turpar. Et sådant par ville stadig kunne have alle de indskudte sekvenser, præ-sekvenser og post-sekvenser, som jeg senere i artiklen vil komme ind på.
20. Jeg er taknemmelig over for Marianne Boss for at have optaget og udskrevet den samtale, som denne sekvens stammer fra, samt for at have givet mig tilladelse til at anvende den. Udskriften har jeg modificeret en anelse, ligesom jeg har givet personerne dæknavn.
21. En ikke nødvendigvis forklarende, men alligevel ganske tankevækkende, oplysning er, at gruppen oprindelig lærte hinanden at kende mange år tidligere under et efterskoleophold. Siden har de holdt kontakten vedlige ved at mødes ca. en gang i kvartalet på skift hos hinanden, hvor de først i fællesskab laver mad og bag-

efter spiser middag sammen. Jesper var som den eneste ikke med den gang på efterskolen, men har kun lært gruppen at kende via sit langt senere bofællesskab med Thomas, og er, uden at det egentlig er blevet aktivt besluttet af gruppen, endt med at være med, når de mødes.

22. Når nu jeg har pointeret, at CA gør en dyd ud af at arbejde med autentiske data, så kan det forekomme selvmodsigende, at jeg her og i det følgende bruger konstruerede eksempler. Der er imidlertid for mig at se stor forskel på, om man baserer sin analyse på autentisk tale og af dette arbejde når til nogle resultater, som man efterfølgende formidler ved at konstruere nogle pædagogiske eksempler, eller om man bygger sin *analyse* på konstruerede eksempler.
23. Det var denne type præference, der var tale om i samtalen om Vega, hvor Thomas producerede en bedømmelse (lin. 10-12)
24. Jeg er taknemmelig over for Christel Valbjørn for at have fremskaffet og udskrevet disse data, samt givet mig tilladelse til at anvende dem. Udskriften har jeg dog modificeret en anelse.
25. Nu foreligger der ganske vist et vidneudsagn, men et sådant har ikke status som endegyldig sandhed. Står de to udsagn i modstrid med hinanden, er det ord mod ord, og så skal i sidste ende retten tage stilling til, hvem der har ret.
26. Man kan kun gisne om, hvorfor den unge mand kommer med det forkerte svar. Om han er så koncentreret om ikke at udlevere sine kammerater, at han kun sidder og tænker på at skulle sige, at han var alene, når spørgsmålet kommer, og derfor ikke hører spørgsmålets faktiske ordlyd; eller om han er så vant til denne type forhør, at han på forhånd ved, hvad det næste spørgsmål vil være (nemlig om han var sammen med andre), og derfor producerer svaret på det, uden at lægge mærke til, at det er formuleret omvendt denne gang. Den ganske lange pause mellem spørgsmål og svar gør imidlertid, at svaret ikke virker hverken særlig spontant eller ivrigt.
27. Sekvensen er stærkt inspireret af det gennemgående eksempel i Schegloffs artikel om fænomenet (1990).
28. Når man måler pauser via computer, så ender man således med for lange pauser, hvis ikke man fraregner dette lille tidsrum for den naturlige turovergang.
29. Jævnfør hvordan forskellige typer af fæstesteder i form af stammen, pauser og fyldte pauser kan anvendes som middel til at tiltrække en ikke-opmærksom modtagers blik (Goodwin 1981).
30. Her taler jeg om en mulig baggrund for, hvad der kan opleves som febrilsk tale; men naturligvis kan CA ikke anvendes til at kortlægge de talendes motiver og psyk i øvrigt.

LITTERATUR

- Andersen, John Edelsgaard (1986): Adverbier – sprogvidenskabens stedbørn. *Årsberetning for Selskab for Nordisk Filologi* 1985-86. 45-53. Københavns Universitet.
- Atkinson, J. Maxwell & Heritage, John (eds.) (1984): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Studies in Emotion and Social Interaction. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Bilmes, Jack (1998): Oplæg på ph.d.-kursus i Political Debate, 2.-5. juni, Aalborg Universitetscenter.
- Boden, Deirdre (1994): *The Business of Talk. Organizations in Action*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Boden, Deirdre & Don H. Zimmerman (eds.) (1991): *Talk and Social Structure*. Cambridge: Polity Press.
- Button, G. & J.R.E. Lee (eds.) (1987): *Talk and Social Organization*. Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Couper-Kuhlen, Elizabeth & Margret Selting (eds.) (1996): *Prosody in interaction*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Davidson, Judy (1984): Subsequent versions of invitations, offers, requests, and proposals dealing with potential or actual rejection. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Studies in Emotion and Social Interaction. 102-128. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Drew, Paul & John Heritage (eds.) (1992): *Talk at work. Interaction in institutional settings*. Studies in Interactional Sociolinguistics 8. Cambridge: Cambridge University Press.
- Femø Nielsen, Mie (1992): *Møde med en leder. En eksemplarisk forskningsmetodologisk diskussion med afsæt i empirisk materiale*. Upubl. speciale, indleveret ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet, marts 1992.
- Femø Nielsen, Mie (1997): *Afdelingsmøder som middel til organisationskulturel socialisering. En kvalitativ undersøgelse af formelle lederes sproglige strategier ud fra konversationsanalytisk og diskursanalytisk perspektiv, med særligt henblik på deres korrektion af medarbejderne, herunder other-correction*. Upubl. ph.d.-afhandling, indleveret ved Institut for Nordisk Filologi, Københavns Universitet, februar 1997.
- Ford, Cecilia E., Barbara A. Fox & Sandra A. Thompson (1995): *Practices in the construction of turns: The 'TCU' revisited*. Manuskript i forb. med Symposium on Grammar and Interaction, August 23-26, Odense University, Denmark.
- Ford, Cecilia E. & Sandra A. Thompson (1996): Interactional units in conversation: syntactic, intonational, and pragmatic resources for the management of turns. Ochs, Schegloff & Thompson (eds.): *Interaction and Grammar*. Studies in interactional sociolinguistics 13. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gardner, Roderick James (1995): *On Some Uses of the Conversational Token Mm*, Vol. 1. Upubl. ph.d.-afh. Department of Applied Linguistics and Language Studies, University of Melbourne.
- Garfinkel, H. (1967): *Studies in Ethnomethodology*. Englewood Cliffs, N.j.: Prentice Hall.

- Goodwin, Charles (1979): The interactive construction of a sentence in natural conversation. G. Psathas (ed.): *Everyday Language*. New York: John Wiley.
- Goodwin, Charles (1981): *Conversational Organisation: Interaction between Speakers and Hearers*. New York: Academic Press.
- Heritage, John (1984a): A change-of-state token and aspects of its sequential placement. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Studies in Emotion and Social Interaction. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Heritage, John (1984b): *Garfinkel and Ethnomethodology*. Cambridge.
- Hutchby, Ian & Robin Wooffitt (1998): *Conversation Analysis. Principles, Practices and Applications*. Cambridge, UK: Polity Press.
- Jefferson, Gail (1972): Side Sequences. D. Sudnow (ed.): *Studies in Social Interaction*. New York: Free Press.
- Jefferson, Gail (1983a): Notes on Some Orderlinesses of Overlap Onset. Gail Jefferson: Two papers on 'Transitory Recipientship'. *Tilburg papers in language and literature* 30.
- Jefferson, Gail (1983b): Notes on a Possible Metric which Provides for a 'Standard Maximum' Silence of Approximately One Second in Conversation. *Tilburg papers in language and literature* 42. Tilburg.
- Jefferson, G. (1984a): Notes on a systematic deployment of the acknowledgment tokens 'yeah' and 'mm hm'. *Papers in Linguistics* 17. 197-216.
- Jefferson, Gail (1984b): On stepwise transition from talk about a trouble to inappropriately next-positioned matters. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis*. Studies in Emotion and Social Interaction. 191-222. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Jefferson, Gail (1994): *A Note on Laughter in 'Male-Female' Interaction*. Foredragsmanskript. Foredraget er bl.a. holdt på Aarhus Universitet 9. nov. 1995.
- Jensen, Knud Anker & Jakob Steensig (eds.) (1996): *Datadag. Artikler om indsamling og bearbejdning af samtale- og interviewdata*. Århus: ADLA.
- Kjærbeck, Susanne (1996): *En undersøgelse af diskursorganisation i danske og mexicanske forhandlinger: Turn-taking og struktur i diskursenheder*. Upubl. ph.d.-afhandling, indleveret ved Institut for Sprog og Kommunikation, Odense Universitet.
- Kjærbeck, Susanne (1997): Taleturen i kulturen – den etnometodologiske konversationsanalyse som kulturanalytisk bidrag. Katrin Hjort et al. (red.): *Diskurs. Analyser af tekst og kontekst*. 179-210. København: Samfundslitteratur.
- Kjærbeck, Susanne (1998): Den etnometodologiske konversationsanalyse som kulturanalytisk metode. *Hermes, Journal of Linguistics* 20. 139-163. Handelshøjskolen, Århus.
- Moerman, Michael (1988): *Talking Culture. Ethnography and Conversation Analysis*. Philadelphia: University of Philadelphia Press.
- Ochs, Elinor, Emanuel A. Schegloff & Sandra A. Thompson (eds.) (1996): *Interaction and Grammar*. Studies in interactional sociolinguistics 13. Cambridge: Cambridge University Press.
- Pomerantz, Anita (1984): Agreeing and disagreeing with assessments: some features of preferred/dispreferred turn shapes. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.):

- Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis.* Studies in Emotion and Social Interaction. 57-101. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Psathas, George (1995): *Conversation Analysis. The Study of Talk-in-Interaction.* Thousand Oaks, CA, USA: SAGE Publications.
- Rasmussen, Gitte & Johs. Wagner (under udg.): *Reparationer i international kommunikation.*
- Sacks, Harvey (1987/1973): On the preference for agreement and contiguity in sequences in conversation. G. Button & J.R.E. Lee (eds.) (1987): *Talk and Social Organization.* Clevedon, UK: Multilingual Matters.
- Sacks, Harvey (1992): *Lectures on Conversation*, vol. 1-2. (ed.): Gail Jefferson. Oxford, UK & Cambridge, USA: Blackwell.
- Sacks, Harvey, Emanuel A. Schegloff & Gail Jefferson (1974): A simplest systematics for the organization of turn-taking for conversation. *Language* 50(4). 696-735.
- Schegloff, Emanuel A. (1979): Identification and recognition in telephone conversation openings. George Psathas (ed.): *Everyday language: Studies in ethnomethodology.* New York: Invington.
- Schegloff, Emanuel A. (1980): Preliminaries to preliminaries: "Can I ask you a question?". *Sociological Inquiry* 50 (3/4). 104-52.
- Schegloff, Emanuel A. (1982): Discourse as an interactional achievement: some uses of "uh huh" and other things that come between sentences. D. Tannen (ed.): *Analyzing Discourse: Text and Talk.* 71-93. Georgetown University Roundtable on Languages and Linguistics. Washington DC: Georgetown University Press.
- Schegloff, Emanuel A. (1984): On some questions and ambiguities in conversation. J. Maxwell Atkinson & John Heritage (eds.): *Structures of Social Action. Studies in Conversation Analysis.* Studies in Emotion and Social Interaction. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A. (1987): Between Micro and Macro: Contexts and Other Connections. Jeffrey C. Alexander et al. (eds.): *The Micro-Macro Link.* Berkeley: University of California Press.
- Schegloff, Emanuel A. (1988): On an Actual Virtual Servo-Mechanism for Guessing Bad News: A Single Case Conjecture. *Social Problems* Vol. 35, No. 4, October 1988.
- Schegloff, Emanuel A. (1990): On the Organization of Sequences as a Source of "Coherence" in Talk-in-Interaction. Bruce Dorval (ed.): *Conversational Organization and Its Development.* Norwood, New Jersey: Ablex Publishing Corporation.
- Schegloff, E.A. (1991): Conversation Analysis and Socially Shared Cognition. Lauren Resnick, John M. Levine & Stephanie D. Teasley (eds.): *Perspectives on Socially Shared Cognition.* Washington, DC: American Psychological Association.
- Schegloff, Emanuel A. (1992a): To Searle On Conversation: A Note in Return. John R. Searle et al.: *(On) Searle on Conversation.* 113-128. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- Schegloff, Emanuel A. (1992b): In another context. A. Duranti & C. Goodwin (eds.): *Rethinking Context: Language as an Interactive Phenomenon.* 193-227. Cambridge: Cambridge University Press.
- Schegloff, Emanuel A. (1993): Reflections on Quantification in the Study of Conversation. *Research on Language and Social Interaction* 26 (1). 99-128.

- Schegloff, Emanuel & Harvey Sacks (1973): Opening up closings. *Semiotica* 8(4). 289-327.
- Schegloff, Emanuel, Gail Jefferson & Harvey Sacks (1977): The preference for self-correction in the organization of repair for conversation. *Language* 53. 361-382.
- Steensig, Jakob (1998): *Grammatik og interaktion i dansk og tyrkisk. Bidrag til en turtagingsgrammatik for danske og tyrkiske dagligdagssamtaler ud fra en lingvistisk og konversationsanalytisk tilgang*. Uddrag af foreløbig version af phd-afhandling, print af ikke-publiceret kladde.
- Thomas, Jenny (1995): *Meaning in interaction. An introduction to pragmatics*. London & New York: Longman.
- Wilson, T.P. & D.H. Zimmerman (1986): The structures of silence between turns in two-party conversation. *Discourse Processes* 9. 375-390.